

FÖRSVARSHÖGSKOLAN

UPPSATS PÅ C-NIVÅ

<i>Författare</i> Mj Thomas Hagman	<i>Förband</i> K3	<i>Kurs</i> ChP 00-02
<i>FHS handledare</i> Övlt Ove Pappila		
<i>Uppdragsgivare</i> FHS, Krigsvetenskapliga institutionen	<i>Beteckning</i> 19 100:2013	<i>Akademisk handledare</i> Fil.dr. Peter Mattsson
<u>Med 4.PzDiv genom Stalinlinjen</u> <i>En fallstudie i syfte att undersöka de tyska framgångsfaktorerna under inledningen av Operation Barbarossa</i>		
<p>Abstrakt: Efter det Första Världskriget ville tyskarna undvika ett nytt "skyttegravskrig". En ledningsfilosofi infördes som tillät, och uppmanade, underställda till eget ansvarstagande och självständighet. Behovet av större taktisk rörlighet påskyndade motoriseringen och mekaniseringen av Reichswehr. Var det den vunna flexibiliteten och ökningen av tempot som var de viktigaste framgångsfaktorerna bakom de inledande operativa och taktiska framgångarna i kriget? Utnyttjades flexibiliteten och tempot på taktisk nivå på samma sätt under offensiv och defensiv strid?</p> <p>Syftet med denna uppsats är att försöka hitta och definiera de viktigaste framgångsfaktorerna, för att se hur dessa påverkade den taktiska nivån i krigföringen. Utgångspunkten är att flexibiliteten i ledningsfilosofin, och möjligheten att hålla ett högt tempo i striden var avgörande för de inledande tyska framgångarna.</p> <p>I analysen visar uppsatsen betydelsen av flexibilitet och tempo, och vad det innebär för både överordnade och underställda chefer.</p> <p>Uppsatsen innehåller en avslutningsvis en diskussionsdel där slutsatserna från fallstudien bl. a. belyses i förhållande till den svenska försvarsmakten 2002. Här diskuteras erfarenheterna och de ytterligare frågor som uppstår med anledning av studiens resultat, och förslag på ytterligare forskning i ämnet ges.</p>		
Nyckelord: Flexibilitet, tempo, manövertänkande, uppdragstaktik		

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Centrala begrepp	4
1.3 Syfte	5
1.4 Problemställning och frågeformulering	6
1.5 Avgränsningar	7
2 Teoretisk bakgrund - manövertänkande	9
2.1 Manövertänkandets teori	9
2.1.1 Militärstrategisk doktrin	9
2.1.2 Annan teoribildning	10
2.1.3 Egna kommentarer om manövertänkande	10
2.2 Manöverkrigföringens teori	11
2.3 OODA-loopen	13
2.4 Tyskt tänkande kring ledning, operationer och taktik efter Första Världskriget	13
2.4.1 Ledning med Auftragstaktik	14
2.4.2 Rörlighet genom motorisering	18
2.4.3 Flexibilitet och tempo	20
3 Metod	22
3.1 Vetenskaplig metod	22
3.2 Källmaterialets art och begränsningar	26
Historisk bakgrund	28
3.3 Inledningen av Unternehmen Barbarossa	28
3.3.1 Heeresgruppe Mitte	28
3.3.2 PanzerGruppe 2	29
3.3.3 4.PanzerDivision	31
4 Analys	34
4.1 Skedesindelning	34
4.2 Skede 1 – Över Dnjepr	34
4.2.1 Order och förberedelser	34
4.2.2 Händelseförlopp	38
4.2.3 Analys av skede 1	42
4.3 Skede 2 – Mot Kritschew	45
4.3.1 Utgångsläge och order	45
4.3.2 Händelseförlopp	46
4.3.3 Analys av skede 2	54
4.4 Skede 3 – Hotet i ryggen	56
4.4.1 Utgångsläge och order	56
4.4.2 Händelseförlopp	57

4.4.3	Analys av skede 3	67
4.5	Slutsatser	70
5	Diskussion	75
6	Sammanfattning	79
Källförteckning.....		81
	Publicerade källor.....	81
	Opublicerade källor	82
Bilagor		83
1	Abstract	83
2	Organisation 4.Panzerdivision	84
2.1	PanzerRegiment 35	84
2.2	4.SchützenBrigade.....	85
2.3	Artillerieregiment 103(mot.)	86
2.4	PanzerAufklärungsAbteilung 7	87
2.5	PanzerJägerAbteilung (mot.) 49.....	87
2.6	PanzerPionierBataillon 79	88
2.7	PanzerNachrichtenAbteilung 79	88
2.8	DivisionsNachschubFührer 84	89
2.9	SanitätsDienste 84	89

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Inom militärteorin används begreppet manöverkrigföring, för att beskriva ett tänkande eller ett koncept där man utnyttjar sina resurser i syfte att bryta en motståndares vilja till fortsatt strid. Detta skall ske genom att få motståndaren att inse att han är slagen, och inte nödvändigtvis genom att bevisa det för motståndaren genom att slå hans förband.

Ämnet är aktuellt även i Sverige eftersom det på militära skolor och i pågående doktrinarbete talas mycket om, och relateras till, det s.k. manövertänkandet.

Många militärteoretiker exemplifierar manövertänkandet genom att belysa hur Wehrmacht förde strid under andra världskriget. En av dessa är den amerikanske militärteoretikern William S. Lind. Genom att kombinera elementen stridsteknik och träning, genom de ”mentala filterna” uppdragstaktik, ”Schwerpunkt” samt styrkor och svagheter hos fienden vill han visa att det handlar om en mental process. Målet med processen är att kunna variera sig hela tiden med hänsyn till motståndaren, tiden och terrängen.¹

I denna uppsats är avsikten att försöka belysa hur en pansardivision ur Wehrmacht utnyttjade sina inneboende förmågor under både offensiv och defensiv strid i juli 1941. 4.pansardivisionen har valts bl. a. med anledning av att divisionen inte var särskilt prioriterad i något avseende. Varken antalet eller typerna av stridsvagnar i divisionen gjorde den till någon av de starkare pansardivisionerna. Inte heller graden av motorisering/mekanisering av infanteri-, pionjär- eller artillerienheterna gör att man kan säga att divisionen var bättre utrustat än någon annan pansardivision. I båda dessa avseenden kan man se en tydlig skillnad i prioriteringen av exempelvis 3.pansardivisionen.² Därmed skulle man kunna betrakta divisionen som en ”genomsnittlig pansardivision”.

¹ Lind, s 12

² Jentz, s 190

1.2 Centrala begrepp

Tempo

Begreppet tempo i betydelsen hastighet/fart utgör en väsentlig del av manövertänkandet. En förutsättning för att kunna utmanövrera motståndaren, och vara snabbare i den s.k. OODA-loopen (se kap. 2.3) är att man har ett högre tempo än sin motståndare. Tidsbegreppet har alltså en central betydelse i manövertänkandet. Det väsentliga är att vara snabbare genom hela OODA-loopen, och inte bara i den så kallade beslutsprocessen. Det är inte till någon större nytta om jag är snabbare än min motståndare att komma till ett beslut, om jag inte hinner påverka motståndaren genom mina vidtagna åtgärder. Detta innebär att alla handlingar och åtgärder som vidtas från upptäckt och identifiering av en ny situation, via ett bedömande och fattande av ett beslut, till att åtgärden är vidtagen måste präglas av tempo. Det är i denna mening som jag använder begreppet tempo i denna uppsatsen.

Flexibilitet

Begreppet flexibilitet använder jag i denna uppsats i betydelsen ”förmåga att anpassa sig efter rådande läge”. Att inte detaljstyra, att decentralisera beslutsfattandet och att ha långsiktiga mål är grundläggande saker som manövertänkandet präglas av. Det innebär att man på alla nivåer måste ha en stor förmåga att anpassa sig efter situationer som inte har kunnat förutses på vägen mot det angivna målet. Underställda chefers väg mot målet kan innebära att hela förbandet tvingas att anpassa sig efter en ny situation.

Begreppen handlingsberedskap och handlingsfrihet är intimt förknippade med begreppet flexibilitet. Sökandet efter motståndarens svagheter gör att man måste ha en hög grad av handlingsberedskap och handlingsfrihet för att kunna utnyttja luckan eller svagheten när den hittas eller uppstår. Det räcker alltså inte med att ha reserv avdelad. Den kan endast utgöra en del av handlingsfriheten eftersom flexibilitet, enligt min mening, i första hand är frågan om en mental förmåga.

Offensiv/defensiv strid

Med offensiv strid avses i denna uppsats strid där initiativet ligger hos en själv. Detta innebär inte att man alltid anfaller motståndaren. En offensiv strid kan

exempelvis innehålla inslag av försvarsstrid om man har valt att lösa en uppgift genom försvar. Att vara offensiv, menar jag, är att man försöker påtvinga motståndaren sin vilja och detta kan ibland innebära att delar av det egna förbandet väljer eller ges uppgift att utföra försvarsstrid.

Det är viktigt att veta vilken nivå, eller vilket förband, som avses när begreppen skall definieras. Om exempelvis en division anfaller med huvuddelen av förbandet så kan det vara så att en bataljon skyddar en flank genom försvarsstrid. Divisionen kan då sägas vara under offensiv strid, medan bataljonen löser en defensiv uppgift. Divisionen försöker påtvinga motståndaren sin egen vilja, och för att lyckas med det så krävs det skydd av en utsatt flank. Bataljonen i det valda exemplet kan sägas ha till uppgift att se till att motståndarens vilja inte påtvingas det egna förbandet. Med ett omvänt resonemang kan bataljonen då sägas föra en defensiv strid inom ramen för divisionens offensiva strid. Som en del av försvarsstriden kan sedan motanfall göras, och blir då offensiva inslag i den defensiva striden.

Förbandsbenämningar

För att underlätta läsandet och skrivandet av uppsatsen har jag använt tyska vedertagna förkortningar från Wehrmacht då jag har benämnt förbanden i texten. Förkortningarna innehåller både romerska och arabiska siffror och deras användning förklaras nedan:

I./S.R.12 är första kompaniet i Schützenregiment 12.

II./A.R.103 är andra bataljon i Artillerieregiment 103.

K.34 är Kradschützenbataillon 34. (34.Motorcykelbataljonen)

Pz.A.A.7 är PanzerAufklärungsAbteilung 7 (7.pansarspaningsbataljonen)

10.I.D.(mot.) är tionde motoriserade infanteridivisionen.

XXIV.A.K. är tjugofjärde armékåren.

Romerska siffror används alltså för att benämna förband av bataljons (utom självständiga bataljoner) och kårs storlek. Se även orgskiss bilaga 2.2.

1.3 Syfte

Det är odiskutabelt så att såväl fälttågen i Polen 1939, i väst 1940 och inledningen på fälttåget i Ryssland måste ses som operativa och taktiska framgångar

för den tyska Wehrmacht. Omdiskuterade beslut, som exempelvis beslutet att göra halt innan Dunkerque nåddes, togs visserligen även under dessa faser av kriget, men det skedde inte på taktisk nivå. Tyskarna hade under mellankrigstiden kommit fram till ett koncept för taktik och operationer som motståndarna inte klarade att försvara sig mot. Oavsett om man väljer att kalla det Blitzkrieg, manöverkrig eller något annat, så är det intressant att försöka hitta de faktorer som gjorde att tyskarna fick dessa framgångar. Syftet med uppsatsen är att försöka hitta och definiera de viktigaste framgångsfaktorerna, för att se hur dessa påverkade den taktiska nivån i krigföringen. Jag avser också att försöka beskriva basen för dessa framgångsfaktorer, och dessutom försöka fastställa om samma principer gällde under såväl offensiv som defensiv strid. Kanske uppsatsen kan inspirera andra till att fortsätta arbetet med att försöka definiera de inre förutsättningar som krävs i en försvarsmakt för att skapa de bästa förutsättningarna för att kunna tillämpa det vi kallar uppdragstaktik. Det vore också intressant att se en undersökning av samma händelseförlopp sett med ryska ögon, med ryskt källmaterial.

1.4 Problemställning och frågeformulering

Behovet av militärt nytänkande var stort i Tyskland efter det första världskriget. Den tyska militära traditionen och tänkandet från 1800-talet, förlusten i det första världskriget och den upplevda förnedringen i Versailles-freden (Ehrlos, Herlos und Wehrlos.)³ var pådrivande faktorer i detta avseendet. Eftersom man hade "kört fast" i ett ställningskrig på Västfronten var nya tankar och idéer nödvändiga för att undvika ett motsvarande utnöttningskrig i framtiden. Två saker som tydligt framhävdes i tyska reglementen efter första världskriget var decentralisering och självständighet som ledningsfilosofi och fokuseringen på tempo som ett avgörande element i striden.

Före första världskriget arbetade den tyska armén efter principen "Weisungsführung", (ung. ledning genom direktiv el. föreskrift) som kan sägas vara en föregångare till uppdragstaktiken. Principen omfattade dock endast befälhavare ner till arménivå, vilka anförtroddes en viss grad av självständighet. Det som vi idag

³ "Ärelös, härlös och försvarslös" (Förf. övers.) Tyskt talesätt efter den upplevda förnedringen i Versaillesfreden.

benämner uppdragstaktik infördes i de tyska reglementena efter första världskriget och omfattade då chefer på alla nivåer ner till och med gruppchefsnivån.⁴ Avsikten var att öka graden av självständighet, initiativ och ansvarstagande på alla nivåer.

Under övningar med Reichswehr under mellankrigstiden infördes successivt attrapper för att simulera stridsvagnar, och graden av motorisering av andra enheter ökade efterhand. Avsikten var att öka rörligheten och därmed tempot i striden. En av de viktigaste läxorna från första världskrigets skyttegravskrig på Västfronten var att rörlighet var ett motmedel mot eldkraft. Tanken var att man i framtiden skulle undvika ett nytt ställningskrig som riskerade att bli ett utnötningsskrig, för att i stället satsa på manöverkrigföring.⁵

Inget annat land i Europa, och inte heller USA, lade ner så mycket energi och tankemöda på att reformera den egna krigsmakten efter 1918 som Tyskland. De slutsatser som drogs i Tyskland och de resultat som de tyska övningarna och försöken ledde fram till gjorde att Wehrmacht uppfattades som nästan oövervinnelig i början av andra världskriget. Vilka var då de viktigaste framgångsfaktorerna bakom de stora och snabba segrarna under de första åren av kriget?

Var det flexibiliteten i det tyska ledningssystemet och tempot i de tyska förbanden som gjorde att man lyckades utmanövrera motståndaren?

Användes flexibiliteten och tempot på samma eller likartade sätt under både offensiv och defensiv strid?

1.5 Avgränsningar

I uppsatsen behandlas enbart 4.pansardivisionen. Divisionen sattes upp med början 1 november 1938, huvudsakligen av personal från Österrike och från den tidigare uppsatta 2.pansardivisionen. Det faktum att divisionen sattes upp så tidigt talar för att utbildningsståndpunkten kan ha varit högre än vid andra, senare uppsatta, pansardivisioner. Andra saker talar för det motsatta exempelvis att man erhöll stridsvagnar för utbildning sent, brist på underofficerare, brist på

⁴ Condell/Zabecki, s 4

⁵ (Bewegungskrieg) Ordet "manöver" används här i betydelsen rörelse. Förmågan att utföra ett "Bewegungskrieg" innebar att man genom trupprörelser kunde utmanövrera en motståndare på slagfältet.

utbildningsmateriel m.m.⁶ Jag kan inte med det material jag har läst kunnat avgöra i vilken mån 4.pansardivisionen var bättre eller sämre utbildade än övriga pansardivisioner.

Den övervägande delen av den tyska officersutbildningen före andra världskriget var antingen centraliserad, eller genomfördes efter centrala anvisningar.⁷ Detta talar för att skillnaderna i uppfattningen av ett läge och vidtagna åtgärder, generellt sett, torde ha varit förhållandevis små mellan motsvarande chefer på andra liknande divisioner.

Jag har endast studerat tiden 10 till 23 juli, 1941. Divisionen har vid andra tillfällena haft andra chefer, annan organisation, annat stridsvärde och annan motståndare som har gjort att uppträdandet har anpassats till de då rådande förhållandena. Vissa av de omständigheter som gällde under den angivna tidsperioden gav naturligtvis möjligheter och begränsningar som kan anses vara allmängiltiga för hela kriget. Andra omständigheter måste anses vara specifika för just den tidsperiod, med den motståndare, tidsförhållanden m.m. som har studerats.

Terrängen som divisionen befann sig i under perioden är inte den öppna ryska stäppen som ofta förknippas med Operation Barbarossa.

Efter kartstudie och läsning av det använda källmaterialet förstås att terrängen måste klassas som småbruten och rik på myrar och ett antal större och mindre vattendrag. Detta faktum gör att utnyttjandet av stridsvagns- och infanterienheter inte kan sägas vara ”typiskt” för en pansardivision. Det är inte med nödvändighet så att stridsvagnsregementet alltid väljs som Schwerpunkt. För uppsatsens syfte så har detta förhållande dock ingen betydelse, då det inte primärt är användandet av stridsvagnsförband som avses att belysas.

⁶ Neumann, s 4

⁷ Corum, s 79, Crefeld, s 138

2 Teoretisk bakgrund - manövertänkande

2.1 *Manövertänkandets teori*

2.1.1 Militärstrategisk doktrin

I remissen till den svenska militärstrategiska doktrinen⁸ anges manövertänkande som Försvarsmaktens insatsmetod. Syftet med manövertänkandet sägs vara att uppnå avgöranden genom att åstadkomma systemchock. Det innebär att avgörande skall uppnås genom att motståndarens vilja och förmåga att föra kampen lamslås snarare än att förstöra dennes resurser. Motståndarens organisation, sammanhållning och moral är därför viktigare angreppsmål än de faktiska styrkorna.

Angreppsmålen skall komma åt genom ”den indirekta metoden”. Det innebär att strävan är att undvika konfrontation i situationer där motståndaren är stark och istället systematiskt utnyttja dennes svagheter. Det underliggande budskapet i metoden är stridsekonomi. Eftersom systemchock är syftet så är strävan att ge motståndaren än känsla av förlorad handlingsfrihet i den psykologiska sfären.

Strävan är att kraftsamla till de punkter där avgörande kan nås och där motståndaren är svag eller inte förväntar sig ett angrepp. Nyckeln till framgång ligger alltså i att samordna alla insatser till dessa s.k. kritiska sårbarheter. Dessa kan identifieras tidigt, eller så kan de uppstå tillfälligt och oväntat. Stor vikt läggs därför på förmågan att utnyttja händelseutvecklingen till vår fördel, d.v.s. att ta initiativ.

Verksamheten skall präglas av ständiga initiativ där inte motståndaren får en chans att utnyttja sin styrka, och till slut paralyseras genom systemchock. Detta är inte bara det mest effektiva sättet att nå verkan utan också ett effektivt skydd mot motståndarens åtgärder.

⁸ Högkvarteret

Ovanstående kräver decentraliserad ledning där chefen ställer uppgifter och tilldelar resurser, men lämnar så mycket som möjligt av genomförandet till sina underlydande. Det innebär att chefen måste acceptera en viss dynamik i sättet som uppgifterna löses på. Det viktiga är att chefen tydligt har formulerat och förmedlat det övergripande syftet.

2.1.2 Annan teoribildning

Den amerikanske författaren Robert Leonhard, med förflutet som yrkesofficer i US Army, har studerat "krigföringsteori".⁹ Hans forskningsresultat resulterade bl. a. i grunden till boken *The Art of Maneuver*. Leonhard försöker definiera begreppen utnötningskrig och manöverkrig. Enligt Leonhard finns det två skolor av manöverkrig i modern tid, den tyska och den sovjetiska. Den tyska skolan söker under genomförandet efter motståndarens svaga punkt, medan den sovjetiska i förväg bestämmer var genombrott skall ske och hur det skall fullföljas. Syftet är dock i båda fallen att besegra motståndaren utan att behöva attackera hans starkaste förband.

Leonhard beskriver tillvägagångssättet efter principen Preemption – Dislocation – Disruption (Ta initiativ – Rubba – Splittra). Det gäller att genom att själv agera få motståndaren ur balans och därefter paralysera honom genom att attackera hans kraftcentrum.

Det är av stor vikt att utnyttja de olika förbandens egenskaper för att skapa synergieffekter. Motståndaren skall ställas inför dilemmat att om han skyddar sig mot ett system så innebär det att han blottar sig för ett annat. Därför skall strävan vara att sätta samman så allsidigt sammansatta förbandsenheter som möjligt.

2.1.3 Egna kommentarer om manövertänkande

Min egen uppfattning om manövertänkandet är att det är det enda möjliga sättet för en liten nation att kunna besegra en motståndare. Därför tycker jag att det är rätt att eftersträva att leva efter den ledningsfilosofin. Det ställer dock stora krav på utbildning och kvalité på både chefer och förband på alla nivåer. Att tillämpa den nödvändiga uppdragstaktiken kräver utbildning och dubbelriktat förtroende

⁹ Bengtsson, A & Mattsson, P.

mellan chefer och underställda. Detta kan enbart erhållas genom målmedveten utbildning. Det måste också vara en naturlig del i det fredstida arbetet på alla nivåer.

Att besegra en motståndare genom utnötningstaktik kräver stora resurser relativt motståndaren, men (kanske) ett mindre mått av tankearbete. Problemet här är endast att hitta motståndarens resurser och därefter attackera dem. Problemet med att använda manövertänkande är att hitta motståndarens kritiska sårbarheter, och därefter hitta ett sätt att attackera dem. Det kräver ett större mått av tankearbete. För ett litet land så finns det dock inga alternativ, eftersom resurserna inte är dimensionerade för ett utnötningsskrig även om man skulle välja det. Detta talar, enligt min mening, för att manövertänkandet är rätt väg att välja för ett litet land.

2.2 Manöverkrigföringens teori

Enligt den amerikanske militärteoretikern William S. Lind är målet med manöverkrigföring att besegra motståndaren genom att störa hans förmåga att reagera, hellre än att fysiskt slå hans förband. Genom att agera snabbare än motståndaren skall man få honom att inse att det är lönlöst att fortsätta striden. Eftersom striden är en kamp mellan två viljor är det viktigare att angripa motståndarens vilja att slåss, än att angripa hans förmåga till det.

Lind definierar manövertänkandet som en process av att kombinera två element, stridsteknik och träning, genom tre mentala "filter" eller referenspunkter med målet att producera ett unikt tillvägagångssätt för en specifik fiende, tid och plats.¹⁰ Han menar att denna definition visar att det handlar om en mental process.

Det första filtret är "mission-type orders". Detta motsvaras av vad vi i Sverige kallar för uppdragstaktik. I chefens order talar chefen om för den underlydande vad han vill skall uppnås, men lämnar till den underlydande att avgöra hur uppgiften skall lösas. Den underlydande måste förstå syftet två steg högre upp i be-

¹⁰ Lind, s 12

slutskedjan, och den överordnade måste våga ge handlingsfrihet till den underlydande.¹¹ Både den engelska och svenska termen är en översättning från tyskans "Auftragstaktik". Det avgörande särdraget i Auftragstaktik är betoningen på chefens avsikt snarare än på uppgiften i sig. Innebörden av detta är att en underlydande chef inte väntar på order när striden, eller skeendet i övrigt, inte går enligt planen. I stället agerar han i enlighet med chefens avsikt, eller förmodade avsikt, för att ta eller bibehålla initiativet. Den underlydande chefen rapporterar, så fort som möjlighet ges, om de vidtagna åtgärderna. Detta agerande gör att man kan hålla ett högt tempo relativt motståndaren. Detta kräver väl utbildade och övade chefer på alla nivåer, och ett stort förtroende både för över- och underordnade chefer. Om inte den överordnade chefen har förtroende för sina underlydande chefer, så vågar han inte ge dem den grad av handlingsfrihet som krävs för att systemet skall fungera. Genom att uppmuntra egna initiativ, så visar chefen att han har förtroende för sina underställda, och han kommer därigenom att få förtroende tillbaka.

Det andra filtret är "Schwerpunkt", eller tyngdpunkt. Tyngdpunkten beskriver Lind som ett konceptuellt fokus snarare än ett fysiskt. Det kan vara en egen enhet som utgör tyngdpunkten, och övriga egna enheter känner till detta och stödjer på alla sätt "tyngdpunkten". Alla underlydande refererar till tyngdpunkten, tillsammans med chefens avsikt och uppdraget, när dom fattar egna beslut. Tyngdpunkten kan under stridens gång skifta, exempelvis om chefen ser en möjlighet att utnyttja vunen framgång.¹²

Det tredje filtret är "surfaces and gaps" d.v.s. ytor och luckor, vilket definieras som fiendens styrkor och svagheter. Detta filter används som hjälp för att besluta om var tyngdpunkten skall vara någonstans. På lägre nivå kan ytan vara en fientlig försvarslinje och luckan kan utgöras av hål i linjen. Alternativ till att hitta luckor är att skapa dom, exempelvis genom skenanfall eller andra vilseledande åtgärder.¹³ Luckorna utnyttjas genom att egna enheter spanar, eller anfaller, och hittar en lucka som resten av förbandet följer med igenom. Luckan vid-

¹¹ Lind, s 13

¹² Lind, s 17

¹³ Lind, s 77

gas och förbandet slår fienden bakifrån, samtidigt som framryckningen och spänningen fortsätter.

2.3 OODA-loopen

En av avsikterna med manövertänkandet är att skapa en situation där man har en snabbare beslutsprocess än motståndaren. Genom en snabbare beslutsprocess skall man bringa motståndaren att reagera på de vidtagna åtgärderna istället för att agera med egna åtgärder. Den amerikanske flygvapenöversten John Boyd har beskrivit processen som en cykel med fyra faser kallad "OODA-loopen". Fasererna är Observation-Orientat-ion-Decision-Action.

Cykeln inleds genom att man observerar sig själv, sin omgivning och sin motståndare. Med observationerna som grund fortsätter man att orientera sig, d.v.s. skaffa sig en överblick av eller en uppfattning om situationen. När man har skaffat sig en uppfattning om situationen tas beslut om åtgärder, och varvet i cykeln avslutas med att man agerar i enlighet med de beslut som är fattade. Cykeln fortsätter med att observera vilka konsekvenser de vidtagna åtgärderna medför och nästa varv i cykeln påbörjas.

Av OODA-loopen förstås att det inte bara är snabbheten till beslut som är avgörande. Besluten måste också omsättas i handling för att man skall kunna påverka sin motståndare på det sätt som man har avsett. Därmed kan inte heller OODA-loopen kallas för beslutscykel, eftersom cykeln inte är fullbordad i och med att ett beslut är fattat. Det är av största vikt att cykeln fortsätter och att ett högt tempo kan hållas även i de åtgärder som beslutet är avsett att generera.

Båda parterna i en konflikt tävlar om att hinna först genom cykeln för att mentalt utmanövrera motståndaren. För varje gång som man själv är snabbare genom OODA-loopen, så blir motståndarens åtgärder allt mer irrelevanta, och till slut blir fortsatt strid meningslös. Motståndaren förlorar eller tvingas att ge upp.

2.4 Tyskt tänkande kring ledning, operationer och taktik efter Första Världskriget

Mycket av Linds definition på manövertänkande kan sägas vara hämtad från tyskt tänkande och uppträdande under andra världskriget. Detta gäller åtminsto-

ne för inledningen av kriget, innan beslut på regements- och i vissa fall på bataljonsnivå började tas i Berlin av Hitler själv.

2.4.1 Ledning med Auftragstaktik

Det viktigaste tyska reglementet, under andra världskriget, för samordnade operationer och taktik var *Heeresdienstvorschrift 300, Truppenführung*. Reglementet skrevs, i huvudsak, av generalerna Ludwig Beck, Werner von Fritsch och Otto von Stülpnagel. Reglementet tryckte på chefernas, och även soldaternas, förmåga till självständigt handlande i enlighet med högre chefs avsikt. Stor vikt lades vid förmågan, och viljan, att ta ansvar. Stora delar av reglementet var en ren avskrift av dess föregångare, *HdV 487, Führung und Gefecht der verbundenen Waffen*. Ett viktigt tillägg var dock det inledande kapitlet, med de femton första punkterna. Här lades tonen för resterande delar av reglementet.¹⁴

*”6. Heer- wie Truppenführung erfordern urteilsfähige, klarblickende und vorausdenkende Führerpersönlichkeiten von Selbständigkeit und Festigkeit im Entschluß, Beharrlichkeit und Tatkraft bei seiner Durchführung, Unempfindlichkeit gegen die Schwankungen des Kriegsglückes und einem ausgeprägten Gefühl für die auf ihnen ruhende hohe Verantwortung“.*¹⁵

*“9. Jeder Führer soll in allen Lagen ohne Scheu vor Verantwortung seine ganze Persönlichkeit einsetzen“.....“Selbständigkeit darf nicht zur Willkür werden. Selbsttätigkeit die sich in richtigen Grenzen geltend macht ,ist dagegen die Grundlage großer Erfolge.“*¹⁶

Den avslutande meningen i inledningskapitlet känns igen, även på svenska.

¹⁴ Condell/Zabecki, s 3

¹⁵ Truppenführung, s 2. ”Ledning av arméer och trupper kräver omdömesgilla, klarsynta och förutseende ledarpersonligheter fäiga att fatta självständiga beslut, enträgna och handlingskraftiga vid genomförande, okänsliga för krigslyckans svängningar och en utpräglad känsla för det stora ansvar som vilar på dem”. (Förf. övers.)

¹⁶ Truppenführung, s 3. “Alla chefer måste i alla situationer satsa hela sin personlighet utan att fly undan ansvaret?.....”Självständighet får inte övergå till godtycke. Självständig verksamhet som hålls inom rätt gränser är däremot grunden för stora framgångar”. (Förf. övers.)

”...Ein jeder, der höchste Führer wie der jüngste Soldat, muß sich stets bewußt sein, daß Unterlassen und Versäumnis ihn schwerer belasten als Fehlgreifen in der Wahl der Mittel.”¹⁷

En viktig del av uppdragstaktiken var alltså att ta ansvar och initiativ. För att kunna göra detta krävs minst två saker.

2.4.1.1 Utbildningens betydelse

Det första är en utbildningsnivå som gör att han som tar initiativet vet vad han vill uppnå med den vidtagna åtgärden. Om han inte vet det så blir initiativet en chansning tagen ur luften, istället för en medveten åtgärd i syfte att uppnå något bestämt. Utbildningsnivån måste också vara sådan att chefen väl känner det egna förbandets möjligheter och begränsningar. Detta gäller såväl materiellt, som personellt. Att lära sig materielens tekniska möjligheter och begränsningar ingår som en naturlig del av utbildningen till militär chef på taktisk nivå. Tyskarna hade dock tagit detta ett steg längre än vad som var, och är, brukligt. General von Seeckt, den dåvarande chefen för Reichswehr, beordrade exempelvis redan 1920 att samtliga infanteriofficerare skulle utbildas att handha artilleripjäser och vara förmögna att föra befäl över en pjäsgrupp. Samma order gällde även kavalleriet och andra truppslag¹⁸.

Utbildningsreglementet från 1923 reglerade att alla soldater, oavsett truppslag, skulle kunna uppträda som infanterister. Reglementet för transporttrupperna angav också att hästtransportförbanden skulle avdela personal för att utbilda sig till pjäsmanskap vid artilleriet, och personal till ingenjörtrupperna för att lära sig att handha fältarbetsmateriel och att bygga krigsbroar¹⁹. Det fanns flera skäl för vidtagandet av dessa åtgärder. Enligt Versaillesfördraget begränsades Tyskland till 100 000 man under vapen, vilket naturligtvis medförde en begränsad tillgång till personal. Det var då en stor fördel att kunna utnyttja förband och personal till lösandet av flera olika uppgifter. Ett annat skäl var fokuseringen på ”striden med

¹⁷ Varje man, högste chef till yngste soldat, måste hela tiden vara medveten om att underlåtenhet och försummelse ligger mer till last än felval i fråga om medel”. (Förf. övers.)

¹⁸ Corum, s 75

¹⁹ Corum, s 43

samordnade vapeninsatser”. Von Seeckt hade uppfattningen att den svåraste uppgiften för en chef är att samordna olika vapeninsatser under strid²⁰. Detta ställde krav på en högre utbildningsnivå, som också omfattade fler vapensystem och materielslag än tidigare. Oavsett vilka skälen för de vidtagna utbildningsåtgärderna var, så spillde effekterna över på förmågan att tillämpa det vi idag kallar uppdragstaktik. Den högre kunskapsnivån och förståelsen torde ha bidragit till en ökad vilja att ta det förväntade ansvaret, liksom förmågan att ta initiativ som leder i önskad riktning.

Kännedom om den egna personalen är också av största vikt för att kunna bedöma det egna förbandets möjligheter och begränsningar.

Ett viktigt fundament i det tyska systemet för uttagning, utbildning och ersättning av personal var att hålla ihop samma personal genom hela personalförsörjningskedjan. Rekryteringen skedde på regional basis, vilket var det första steget i att skapa en känsla av samhörighet inom förbandet²¹. Personalen hölls sedan samman genom utbildningen i ersättningsarmén (Ersatzheer) till placering skedde i fältförband. Respektive division i fältarmén hade en egen enhet i ersättningsarmén, där personal ur divisionen roterades som utbildare²². Detta innebar att man utbildade den personal som man därefter skulle placeras tillsammans med vid det egna förbandet.

Ett undantag från ovanstående princip kan sägas gälla den personal som 1938 kom från ”Deutsch-Österreichischen Bundesheer”. Då dessa fördelades på enheter inom exempelvis 4.Panzerdivision, blandades de med de ”rikstyskar” som redan fanns i förbandet. En anledning till att så skedde kan ha varit tysk ovilja att sätta upp förband enbart bestående av österrikisk personal. Förhållandet medförde dock inga påstådda nackdelar, mer än de uppkomna differentierade utbildningsbehoven²³.

Efterhand fick divisionerna en egen ”Feldersatzbataillon” där utbildning av nyttillkommen personal, och vidareutbildning av den befintliga personalen skedde. Även här sköttes utbildningen av personal ur divisionen som senare skulle tjänstgöra tillsammans med den personal som de själva utbildade.

²⁰ Corum, s 74

²¹ van Crefeld, s 45

²² van Crefeld, s 72

²³ Schaub, s 15

2.4.1.2 Förståelse för högre chefs avsikt

Den andra förutsättningen för att kunna tillämpa uppdragstaktik, som jag avser att belysa, är förståelsen för högre chefs avsikt.

Detta är, som redan nämnts, väsentligt för att den underlydande chefen skall kunna ”handla i chefens anda”. I ”HdV/300 Truppenführung” betonas detta i kapitel II:

*” 76....Für die Durchführung der bevorstehenden Kriegshandlung sind Gesichtspunkte zu geben, die Art der Ausführung ist zu überlassen. So erweitert sich der Befehl zur Weisung”.*²⁴

*” 77....Soweit es die Umständen gestatten, wird der Führer seine Absichten den Unterführern oft am besten in mündlicher Aussprache klarlegen. Jedoch darf er nicht von seinen Unterführern abhängig machen, Entschluß und Befehl sind nur seine Sache”.*²⁵

Avsikten med ordern och vad chefen vill uppnå är alltså, enligt detta reglemente, viktigare än hur den underlydande löser uppgiften.

Detta ställer i sin tur krav på att den överordnade chefen ger sina underlydande tillräcklig grad av handlingsfrihet, vilket också betonas på fler ställen i ”Truppenführung”:

*” 37....Der Führer muß den Unterführern Freiheit des Handelns lassen, soweit dies nicht seine Absicht gefährdet....”.*²⁶

Värdet av att förstå den överordnades avsikt med striden reduceras naturligtvis avsevärt, om inte den underlydande ges tillräcklig handlingsfrihet att kunna age-

²⁴ Truppenführung, s 23. “...För genomförande av den förestående krigshandlingen skall synpunkter ges, sättet att utföra den skall överlåtas. Så utvidgas ordern till ett direktiv”. (Förf. övers.)

²⁵ Truppenführung, s 23. ”... Så långt som omständigheterna medger det ger chefen sin avsikt muntligt till sina underställda. Däremot får han inte bli beroende av sina underställda, beslut och order är bara hans sak. (Förf. övers.)

²⁶ Truppenführung, s 11. “...Chefen måste ge sina underställda chefer frihet att handla, så länge det inte sätter hans avsikt i fara... (Förf. övers.)

ra självständigt inom ramen för uppgiften. Den underlydande förväntas därför att vidta, och ta ansvar för, de åtgärder som han, på plats, finner lämpliga om händelser inträffar som inte har kunnat förutses.

*” 37....Von den einmal gefaßten Entschluß ist nicht ohne schwerwiegenden Grund abzugehen. In den Wechselfällen des Krieges kann aber starres Festhalten am Entschluß zu Fehler werden. Rechtzeitiges Erkennen der Umstände und des Zeitpunktes, die einen neuen Entschluß erfordern, ist Führungskunst“.*²⁷

Av ovanstående tankar och resonemang kan man utgå ifrån att en hög grad av flexibilitet krävs av chefer på alla nivåer. Att inte själv ha läget på stridsfältet klart för sig i detalj torde av de flesta militära chefer upplevas som oerhört frustrerande. Underställda chefer kan när som helst rapportera om nya händelseutvecklingar som inte kunnat förutses och som har gett upphov till nya beslut på lägre nivå. Detta ställer krav på att chefen har flexibilitet nog att anpassa hela förbandets plan till den uppkomna situationen.

När chefer på samtliga nivåer har accepterat, och anammat, tänkandet och flexibiliteten skapar detta i sin tur ytterligare flexibilitet till hela förbandet. Om alla vet att man har tillåtelse att frångå planen om det krävs för att uppnå chefens syfte, så har man också lättare att acceptera att ens egna förutsättningar kan förändras när någon annan del av förbandet tvingas att frångå den ursprungliga planen. Den chef som har den insikten när striden börjar, kan också snabbare anpassa sig själv och sitt förband till den nya situationen. Om den flexibiliteten finns så ökar man tempot i den egna beslutsprocessen, och möjligheterna att vara snabbare än en motståndare med mera rigida besluts- och ordervägar ökar avsevärt.

2.4.2 Rörlighet genom motorisering

²⁷ Truppenführung, s 11. “...Ett fattat beslut frångås inte utan tungt vägande skäl. I de skiftande situationerna i krig kan det dock leda till misslyckande att envist hålla fast vid ett beslut. Ledarskapets konst är att uppfatta omständigheterna och tidpunkten då ett nytt beslut måste tas. (Förf. övers.)

Från Moltke den äldre (Generalstabschef 1857-1871) och von Schlieffen (Generalstabschef 1891-1905) hade tyskarna fokuserat på snabba, avgörande manövrer som syftade till inringning och förintelse av motståndarens styrkor. Von Moltke betonade vikten av nya tekniska landvinningar som järnvägs-transporter och telegrafförbindelser för att mobilisera, leda, förflytta och underhålla trupper på ett sätt som inte tidigare hade varit möjligt. Von Moltke gjorde dock inga försök att göra sina idéer till en rigid doktrin. Enligt honom låg krigskonsten i en kombination av bedömningar och risktagningar, som varierade från situation till situation.²⁸

Von Schlieffen utvecklade von Moltke's tankar till en fullskalig doktrin. Von Schlieffen motsatte sig fullständigt tanken på utnötningskrig, och drog von Moltke's rättesnören till dess gränser. Han myntade uttrycket "Vernichtungsgedanke" ("Förintelsetanken"), som för honom innebar den totala förintelsen av motståndarens styrkor genom snabba och avgörande slag mot motståndarens flanker och rygg. Han hämtade stöd i historien från slagen vid Cannae 216 f.Kr. och Leuthen 1757, då Hannibal och Fredrik den Store hade slagit betydligt större styrkor i inringningsslag.

Det var enligt dessa principer som tyskarna startade Första Världskriget, men misslyckades då man fann sig fastlåst i skyttegravar, taggtråd och kulspruteeld på Västfronten.

Den förhärskande tyska slutsatsen efter Första Världskriget var att erfarenheten visade att man det fanns ett behov av större taktisk rörlighet²⁹. Under von Seeckt's ledning utvecklades den tyska Reichsheer, och de doktrinära tankarna, mot en armé med hög rörlighet på alla nivåer. Motorisering och mekanisering sågs som det viktigaste motmedlet mot den ökade eldkraften från kulsprutor och allt mer träffsäkert och långskjutande artilleri som hade utvecklats.

En av dom som tog fasta på dessa tankar och vidareutvecklade dom var Heinz Guderian. För Guderian var stridsvagnen och pansartrupperna kärnan i vad som skulle komma att bli den moderna krigföringen. Han ansåg att hög rörlighet kunde övertrumfa överlägsenhet i numerär, och en av stridsvagnens fördelar var just den höga rörligheten. Genom att utnyttja stridsvagnens rörlighet kunde man, bättre än tidigare, fullfölja ett genombrott i motståndarens linjer. Med en högre

²⁸ Cooper, s 133

²⁹ Cooper, s 135

grad av motorisering och mekanisering var det nu möjligt att göra snabbare och djupare framstötar än tidigare och nå motståndarens underhållslinjer, staber och reserver. Tanken var att pansartrupperna skulle innehålla en kombination av alla truppslag. Infanteri, artilleri, pansarvärn och ingenjörer skulle motoriseras för att kunna följa med stridsvagnarnas rörelse.

Konceptet kan beskrivas enligt följande:

Genombrott Genom att koncentrera styrkan mot motståndarens svagaste punkt erhålls lokal överlägsenhet. Genombrottet skapas på en smal front, och kvarblivna fientliga styrkor lämnas åt det efterföljande infanteriet, som också vidgar genombrottet och konsoliderar vunnen framgång.

Penetration Genombrottsstyrkan fortsätter på djupet och söker minsta motståndets väg utan att hindras eller fördröjas av oförsvarade flanker. Styrkan söker inte strid med motståndaren, utan försöker hålla ett så högt tempo i framryckningen så att motståndaren inte kan vidta effektiva motåtgärder.

Syfte Avsikten med detta s.k. ”indirekta närmande” är inte att fysiskt förinta motståndarens styrkor, utan istället att indirekt lamslå hans vilja och/eller förmåga till motåtgärder. Den psykologiska effekten av en snabb, djup och överraskande penetration gör att motståndaren paralyseras genom ovisshet, rädsla och oförmåga att reagera.

2.4.3 Flexibilitet och tempo

Likheten mellan von Schlieffen's Vernichtungsgedanke och idéerna avseende de tyska pansartruppernas användning var betoningen på rörlighetens och rörelsens (manövern) betydelse. Det fanns dock stora skillnader som framkommer vid ett närmare och djupare betraktande. Den fysiska förintelsen ersattes av paralysering som mål, och metoden att inringa fienden med välkoordinerade anfall på flankerna byttes mot djupa självständiga framstötar mot fiendens bakre områden. Tanken på att anfalla med skyddade flanker och obrutna, om än ansträngda, underhållslinjer ersattes av hastighet och oförutsägbarhet som grundregel.

Syftet var otvetydigt att höja tempot i operationerna, och att utnyttja tempot för att ta och behålla initiativet och besegra motståndaren.

Genom att underlydande tilläts, och förväntades, att ta ansvar och handla självständigt inom ramen för Auftragstaktik, kunde man göra den egna beslutsprocessen snabbare än fiendens. Genom den egna flexibiliteten var det möjligt att reagera snabbare på oväntade händelseutvecklingar på alla nivåer och därmed komma i ett tidsmässigt överläge relativt motståndaren. Detta överläge kunde ytterligare förstärkas genom de motoriserade och mekaniserade förbandens framryckningshastighet. Att Guderian ansåg att tempot var en viktig framtida faktor visas i nedanstående citat, som han skrev 1937:

*”The attack by tanks must be conducted with maximum acceleration in order to exploit the advantage of surprise, to penetrate deep into enemy lines, to prevent reserves from intervening, and to extend the tactical success into a strategic victory. Speed, therefore, is what is to be exacted above anything else from the armoured weapon.”*³⁰

Med dessa tankar och idéer i botten är det lätt att förstå fokuseringen på motorisering och mekanisering för att erhålla högre rörlighet.

Idén byggde alltså på att pansarförbanden i täten framryckte utan hänsyn till egna flanker, och utan att vänta på det avsevärt långsammare infanteriet. Infanteriet gavs uppgiften att rensa de fickor av fientligt motstånd som skapats bakom pansarförbanden och göra upp med den, förhoppningsvis, desorganiserade och demoraliserade motståndaren.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att tyskarna genom en ledningsfilosofi som ersatte centraliserad ledning med självständigt ansvarstagande och handlande på alla nivåer ville öka de egna förbandens flexibilitet. Samtidigt satsade man på att öka rörligheten på alla nivåer för att genom att hålla ett högre tempo än motståndaren kunna paralysera hans ledning. De synergieffekter som flexibiliteten och tempot skapade skulle göra att man segrade, helst utan att ha mött fiendens starkaste förband.

³⁰ Cooper, s 149

3 Metod

3.1 Vetenskaplig metod

Jag har gjort en fallstudie av 4.pansardivisionen under inledningen av Operation Barbarossa. Begränsningen i en fallstudie av det här slaget är att den endast omfattar ett förband under en kortare tidsperiod. Resultatet kan därför inte sägas representera Wehrmacht under Andra Världskriget. Slutsatserna som jag har dragit kan kompletteras, eller ändras, om andra liknande undersökningar görs.³¹

Arbetsmetoden har varit den induktiva slutledningsmetoden. Metodiskt har jag härvid utgått från de specifika händelser som inträffade under den studerade tidsperioden, dragit slutsatserna som har angivits som generella fenomen för att därefter pröva dessa mot manövertänkandets teori i syfte att möjliggöra en återkoppling till slutsatserna. Härmed kan en falsifiering/verifiering ske.³²

Studien omfattar skeendet från det att divisionen gick över Dnjepr, genom den s.k. Stalinlinjen, och därefter fortsatte mot Kritschew. Efter att ha tagit ett brohuvud över floden Ssosh, anfölls divisionen i flanken och ryggen och tvingades att avbryta framryckningen i östlig riktning. Avsikten har varit att undersöka samma faktorer under såväl offensivt som defensivt uppträdande.

För att underlätta arbetet har jag valt att dela upp perioden i tre olika skeden. Under de två första skedena uppträder divisionen huvudsakligen offensivt, och under det sista skedet huvudsakligen defensivt.

Arbetsgången med uppsatsen har omfattat följande:

Inledningsvis lästes Neumann:s bok *Die 4.Panzerdivision 1938-1943: Bericht und Betrachtung zu zwei Blitzfeldzügen und zwei Jahren Krieg in Rußland* om divisionen, med särskild vikt på den tidsperiod som uppsatsen omfattar. För att

³¹ Se Ejvegård, s 31 avseende fallstudier

³² Se Egidius, s 101 avseende induktiv metod

få en mer detaljerad uppfattning om händelserna under dessa dagar gjordes ett bildspel i Powerpoint med ”rörliga bilder” där förbanden lättare kunde följas på en karta. Kartan fick jag hjälp med av Krigsarkivet som på ett mycket bra sätt ordnade fram de kartor som behövdes ur sina arkiv.

Krigsdagbok, order, meddelandebblanketter m.m. har funnits tillgängliga på mikrofilmsrullar från National Archives i USA. Dessa har Niklas Zetterling³³ mycket vänligt hjälpt mig med att erhålla och hantera. Arbetet fortsatte med att katalogisera materialet för att se vilka rullar, och vilka bilder, som var relevanta för den tidsperiod som uppsatsen omfattar.

Därefter gjordes en avskrift av divisionens krigsdagbok, på 55 A4-sidor, för de aktuella datumen, liksom de kår-, divisions- och andra order som gavs ut vid divisionen under perioden. Skrivandet för att iordningställa arkivmaterialet avslutades med att de 1179 meddelandebblanketter som finns fotograferade på mikrofilm, och som sändes under den aktuella perioden skrevs av. De var sorterade efter avsändare, vilket innebar att det för att se ett sammanhang i radiotrafiken krävdes en sortering i tidsnummerordning, samt efter avsändare och mottagare.

När iordningställandet av materialet var klart följdes bildspelet samtidigt som Neumanns historia, krigsdagbok, order och meddelandebblanketterna lästes parallellt. Därigenom blev det lättare att se var divisionens olika delar var grupperade och under vilka förutsättningar olika beslut fattades och order gavs.

Därefter är händelseförloppet beskrivet och analyserat i de tre olika faserna, och slutsatser dragna av det som har skett.

Efter att de tre skedena analyserats så jämfördes de tre skedena för att se om det har varit några skillnader i de principer som har tillämpats. Här tittades främst på flexibiliteten och utnyttjandet av tempo, av förklarliga skäl. Avslutningsvis så sammanfattas mina intryck och en diskussion om flexibilitet och tempo förs.

³³ Niklas Zetterling, Förste forskare vid Krigsvetenskapliga Institutionen vid Försvarshögskolan, har författat böcker om bl. a. den tyska invasionen av Norge 1940 samt striderna vid Kursk och i Normandie.

Arkivmaterialet har omfattat följande mikrofilmsrullar:

Filmrulle	Fil	Datum	Innehåll
T-315 192	4 Pz Div 10856/1	1/12 1940- 25/5 1941	Ia, Tätighetsbericht
T-315 192	4 Pz Div 19644/2	25/5-15/9 1941	Ia, Anlage Ia, a-c zum KTB. Kriegslagen Teil I.
T-315 193	4 Pz Div 19644/4	7/6-25/12 1941	Ia, Anlage Ic zum KTB. Kriegslagen
T-315 193	4 Pz Div 19644/6	21/6-18/10 1941	Ia, Anlage 2b zum KTB. Befehle und Meldungen
T-315 193	4 Pz Div 19644/7	1/6 1941- 31/12 1942	Ia, IVd (ev.), DiNaFü. 84, Feldpostamt 84, Anlage 2c zum KTB. Divisionsbefehle, Tätighets- und Erfahrungsberichte
T-315 193	4 Pz Div 19644/8	22/6-28/8 1941	Ia, Anlage 3a, a-d, zum KTB. Sprüche I.
T-315 195	4.PzDiv 23479/1	26/5 1941- 28/3 1942	Ib, Anlage 4 zum KTB. Besondere Anordnungen für die Versorgung
T-315 195	4.PzDiv 23479/2	26/5 1941- 28/3 1942	Ia, KTB
T-315 195	4.PzDiv 23479/3	4/6 1941- 20/3 1942	Ia, Anlage a zum KTB, Kriegsgliederung
T-315 196	4.PzDiv 23479/5	1-31/7 1941	Ia, KTB, Anlage c /Befehle/.
T-315 200	4.PzDiv 23479/15	1-15/7 1941	Ia, KTB, Anlage c /Meldungen/.
T-315 200	4.PzDiv 23479/16	16-31/7 1941	Ia, KTB, Anlage c /Meldungen/.
T-314 715	AK XXIV 21363/2	24/6-13/7 1941	<u>War Diary 2 Operations Branch (KTB 2 Abt 1a)</u> Handwritten. Diary compiled by the Operations Branch (Abt 1a) of the 24 th Corps contains daily entries on tactical situations and developments during the campaign period on the Eastern Front from the crossing of the Bug river, advance to the Beresina river, battles between the Beresina and Dnepr river, crossing of the Dnepr river, to the battle in the Dnepr bridgehead.
T-314 715	AK XXIV 21363/3	14-31/7 1941	<u>War Diary 3 Operations Branch (KTB 3 Abt 1a)</u> Handwritten. Diary compiled by the Operations Branch (Abt 1a) of the 24 th Corps contains daily entries on tactical situations and developments during the campaign in the Dnepr bridgehead and near Propoisk.

Samtliga order, hela krigsdagboken samt de meddelanden som bedömdes ha påverkat händelseförloppet valdes ut och studerades under analysskedet.

Allt arkivmaterial som jag har använt är att betrakta som primärkälla och övrigt material som sekundärkällor. Min uppfattning om arkivmaterialet är att det har hög trovärdighet vad avser tider, platser, händelser och annat som anges. Krigsdagboken fördes i direkt anslutning till skeendet av en i divisionsstaben utsedd ansvarig. Det är dokumenterat vem som har skrivit dagboken under olika perioder. Att sanningen medvetet skulle förvanskas i en krigsdagbok är inte sannolikt, då samma händelseförlopp dokumenteras på fler nivåer än den egna och dessutom i order och meddelanden som sänds. En medveten förvanskning av skeendet skulle behöva jämkas ihop med över- och underordnade förbands dagböcker, order m.m. för att bli trovärdig. Det är också svårt att finna skäl till varför skeendet medvetet skulle ha förvanskats. Det är, med anledning av ovanstående, ej sannolikt att någon medveten förändring av det verkligt uppfattade skeendet har skett i det använda materialet. Min uppfattning är att fallstudiens interna validitet³⁴ är hög, med hänsyn till det arkivmaterial som huvudsakligen har använts under fallstudien.

Jag har fört resonemang med Lars Ericson³⁵ och Niklas Zetterling om ovanstående problematik, och deras uppfattning i frågan styrker mina påståenden.

För att göra en bedömning av den externa validiteten³⁶ krävs att en ny, liknande studie genomförs, eller att någon annan studerar samma material som jag har gjort och analyserar materialet.

Graden av reliabilitet i fallstudien är svår att avgöra eftersom en måttstock är svår att definiera och bestämma. En bedömning av reliabiliteten förutsätter tillgång till motsvarande material som jag har haft för denna studie, en liknande metod och motsvarande urval av order, M-blanketter m.m.

³⁴ Intern validitet sägs föreligga om de data som har funnits tillhanda, och studerats, bedöms som säkra.

³⁵ Lars Ericson, Fil.dr, huvudlärare i militärhistoria vid Krigsvetenskapliga institutionen vid Försvarshögskolan, tidigare förste arkivarie vid Krigsarkivet

³⁶ Extern validitet speglar en generell giltighet. Detta innebär att resultatets giltighet måste bedömas, eller prövas, exempelvis mot andra förband eller andra tidsperioder.

Vad gäller Neumann:s historiebeteckning så framgår det att han har använt samma material som jag i vissa stycken. Den primära målgruppen för hans bok har ursprungligen varit tidigare soldater och officerare vid 4.pansardivisionen. Neumann redovisar bl. a. rättsvårdsfall vid divisionen, som inte är särskilt smickrande i alla stycken. Ovanstående talar för att han har en tämligen hög trovärdighet vad gäller sanningshalten i det han skriver. Ett tecken som talar för motsatsen är att han vid vissa tillfällen utelämnar delar av händelseförloppet. Exempelvis nämner han inte de förband som var underställda 4.pansardivisionen då uppgifter har lösts trots starkt motstånd. Man kan då få intrycket att divisionen löste uppgiften själv, trots att andra förband har varit starkt delaktiga.

3.2 Källmaterialets art och begränsningar

Källmaterialet har i huvudsak bestått av krigsdagböcker, order, signalmeddelanden och förbandshistorier. Detta material har uteslutande varit skrivet på tyska. När man inte använder sitt modersmål finns risken att man inte uppfattar underförstådda språkliga nyanser, som finns underliggande i texten. Detta kan leda till att innebörden av en text inte uppfattas, eller i värsta fall missförstås.

I källmaterialet har i huvudsak endast dokumenterats vad som har beordrats, fastställts eller på annat sätt överenskommit. De diskussioner, förslag m.m. som har ägt rum och avslagits eller ej beaktats finns inte återgivna. Vad som har dryftats vid chefsbesök, under och efter ordergivningar m.m. finns inte återgivet. Därför går det inte alltid att med säkerhet fastställa ursprunget för en order eller åtgärd.

Inga ryska källor har använts i arbetet. Därför finns endast tyska uppfattningar om händelseförloppet angivna. Jag har sökt andra beskrivningar av händelseförloppet men inte hittat någon som beskriver det med samma detaljupplösning som det material jag har använt. Jag har hittat annan litteratur som beskriver vad PanzerGruppe 2 och Guderian gjorde, men inte på divisions-, regementsnivå eller därunder. Därför har jag inte kunnat kontrollera uppfattningen om händelseförloppet med andra fristående källor.

De etiska ställningstaganden som har gjorts har främst rört nyttjandet av arkivmaterial och öppenheten i resultatet. Slutsatserna och resultatet är mina egna, dragna efter min egen analys av det studerade materialet. Eftersom ingen person har intervjuats eller på annat sätt kan känna sig utpekad, så har heller ingen individ särskilt behövt skyddas.

Historisk bakgrund

3.3 *Inledningen av Unternehmen Barbarossa*

Tre armégrupper etablerades på tysk sida inför Unternehmen Barbarossa. Den inledande avsikten med operationen var att göra Sovjetunionen oförmögen att påbörja krig mot Tyskland för överskådlig framtid genom att förintna de sovjetiska militära styrkorna väster om linjen Dvina-Dnjepr³⁷, och ta kontroll över eller förstöra den sovjetiska krigsindustrin. Dessutom skulle man förhindra att ryskt bombflyg kunde nå mål i Tyskland genom att ta området väster om linjen nedre Don-Volga-övre Dnjepr.

3.3.1 Heeresgruppe Mitte

HeeresGruppe Mitte, under Fältmarskalk von Bock, bestod av 4. och 9. arméerna ledda av generalöverstarna von Kluge och Strauss och PanzerGruppe 2 och 3 ledda av generalöverstarna Guderian och Hoth. 4. och 9. arméerna bestod av fyra resp. tre armékårer. Ingen av dessa armékårer hade givits epitetet ”motoriserad”. Divisionerna som ingick i 4. och 9. arméerna var uteslutande infanteridivisioner vars huvudsakliga framryckningssätt var fotmarsch. Artilleri, underhållsförband m.m. var visserligen hästdraget, men gränssättande för framryckningstempot för divisionerna som helhet var infanteriet och de övriga delar som marscherade till fots.

Även PanzerGruppe 2 och 3 innehöll rena infanteridivisioner, men detta kan sägas vara undantag. Av fyra armékårer i PanzerGruppe 2 var tre motoriserade, vilket normalt innebar att kåren endast innehöll pansar- eller motoriserade infanteridivisioner. I dessa divisioner var artilleri, pionjärer och underhåll motoriserat eller mekaniserat.

Infanteriets och pansartruppernas roller har tidigare beskrivits i kapitel 2.

³⁷ Cooper, s 287

Då fälttåget inleddes, 22 juni 1941, var det klart för alla och envar varthän det avsågs att bära. I anfallsordrarna för PanzerGruppe 2, XXIV.A.K. och 4.pansar-divisionen står samma ord skrivna:

”Das Ziel heißt Moskau – dies muß jeder Mann wissen!”³⁸

Under inledningsskedet av fälttåget stod de mest avgörande striderna i Vitryssland, där Heeresgruppe Mitte anföll. Två sammanlänkade inringningsoperationer planerades och genomfördes. En ”inre” av 4. och 9. arméerna i syfte att förintade inringade divisionerna i fickan vid Bialystok, och en ”yttre” av PanzerGruppe 2 och 3 vid Minsk med samma syfte. Den 3 juli var det sista motståndet brutet i fickorna och dagen efter nådde de tyska pansartäterna Dnjepr. Det fotmarscherande tyska infanteriet hade, naturligt nog, inte hunnit med i den avsevärt högre framryckningstakt som pansarstyrkorna hade hållit. Infanteriet var dessutom i omfattande behov av återhämtning för att höja stridsvärdet efter inringningsslagen, innan de kunde sluta upp bakom täterna med full anfallskraft igen. Målen för PanzerGruppe 2 och 3 var nu Jelnja och Smolensk, i syfte att fortast möjligt öppna vägen mot Moskva, och att på nytt inringa ryska styrkor och förintade dom.

3.3.2 PanzerGruppe 2

Guderian ville använda så liten del som möjligt av pansargruppernas förband för att hålla de sovjetiska förbanden inringade, och låta infanteriet avsluta inringningsslagen. Huvuddelen av pansargruppen fortsatte att anfälla och förfölja de sovjetiska styrkorna mot Berezina och Dnjepr. Underhållsläget vid pansargruppen bedömdes som gott, och den enda uppenbara bristen var tillgången till bromateriel och brobyggnadsförband ³⁹.

Guderian hade den 7 juli möjligheten att besluta sig för att fortsätta framryckningen över Dnjepr i syfte att ta Smolensk som hade fastslagits i den ursprungliga planen. Alternativet var att invänta ”infanteriarméerna” för att kunna anfälla med större kraft över Dnjepr.

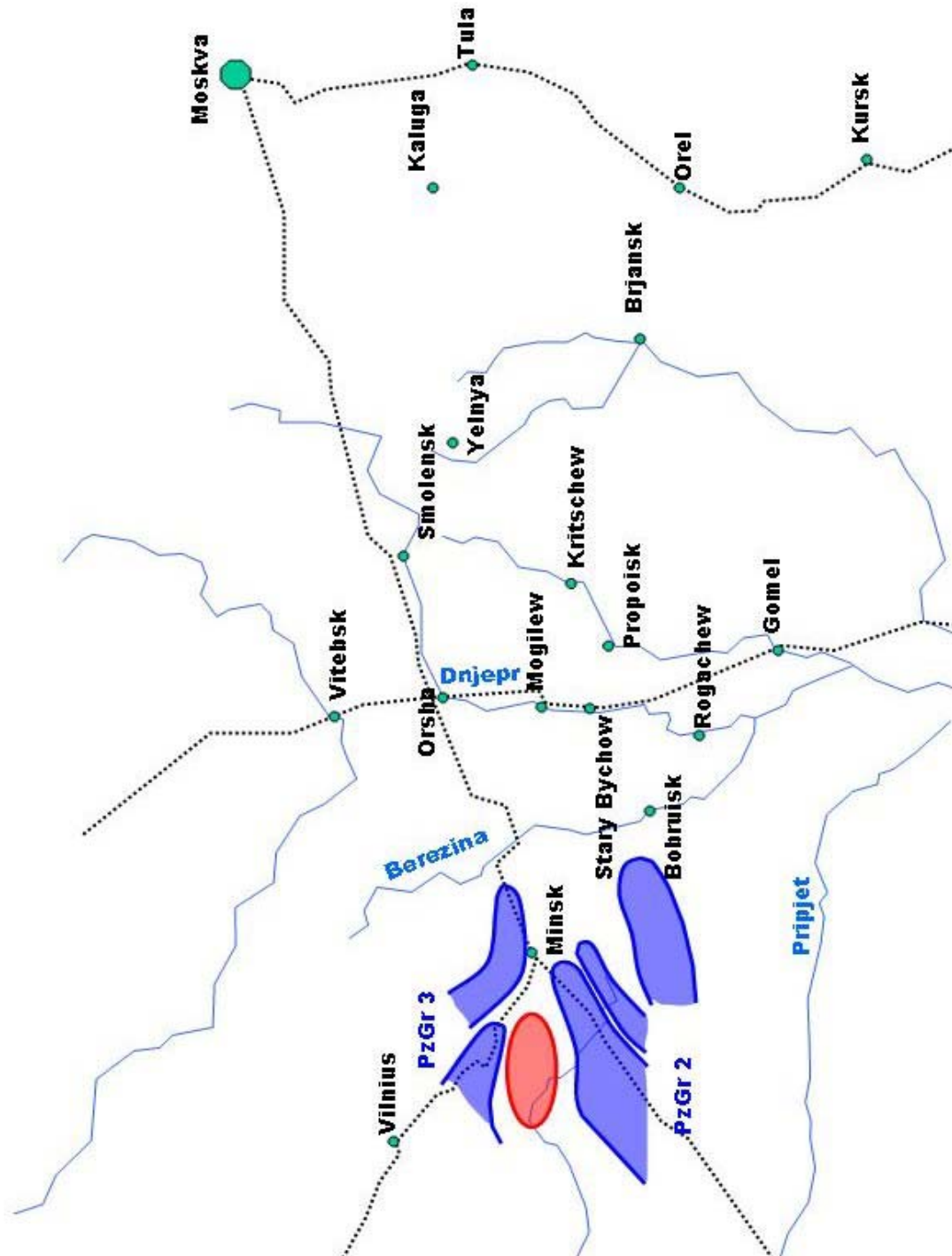
³⁸ ”Målet heter Moskva – detta måste varje man veta”. (Förf. övers.)

³⁹ Guderian, s 161

Bild 1:

Bilden visar tåten på Heeresgruppe Mitte och grupperingen av PzGruppe 2 och 3 under och efter inringningslagen i slutet av juni 1941.

Bilden visar också Stary Bychow där 4.Pz.Div gick över Dnjepr, för att sedan fortsätta mot Propoisk och Kritschew.

De sovjetiska trupperna byggde en försvarslinje längs floden som blev allt starkare för varje dag som tyskarna väntade med att anfälla. Detta talade för att fortsätta framryckningen utan att vänta, men det låg då en stor risk i de långa flankerna som pansargruppens tre motoriserade kårer skulle erhålla.

Beslutet blev något som kan ses som en kompromiss, då de sovjetiska styrkorna på flankerna, vid Rogachew och Orsha, enbart skulle hållas under observation och Dnjepr skulle korsas vid Shklov, Kopy och Stary Bychow. En del av beslutsunderlaget avseende val av platser var kännedomen att starka sovjetiska förband höll övergångarna över Dnjepr vid Orsha, Mogilew och Rogachew.

Då von Kluge fick veta att Guderian avsåg att gå över Dnjepr utan att invänta infanteriet motsatte han sig detta. Guderian hävdade att hans förband redan hade intagit utgångsläge, och att det inte gick att hålla dom där längre p.g.a. risken för upptäckt och därmed också bekämpning. Dessutom riskerade man att avslöja platsen för övergångsförsöket, och därmed skulle överaskningseffekten gå förlorad. Guderian menade också att attacken skulle lyckas och därmed skulle hela fälttåget kunna avslutas 1941. Von Kluge accepterade Guderians argument, och avslutade med att säga: ”Dina operationer hänger alltid på en tråd!”⁴⁰ Trots att infanteriets tätt inte hade nått längre än linjen Bobruisk-Svisloch-Borissov, och huvuddelen stod i linjen Sluzk-Minsk, var det därmed i praktiken klart för Guderian att gå över Dnjepr med sin pansargrupp.

3.3.3 4.PanzerDivision

Täten på 4.pansardivisionen hade nått Dnjepr redan den 4 juli, och faktiskt gått över floden redan samma dag. Oberleutnant von Cossel, med 35.pansarregementets förkompani, slog sig genom garnisonsstaden Stary Bychow, kom fram till bron över Dnjepr, och gick över floden med fem stridsvagnar. Sovjetiska förband öppnade då eld från nära håll med pansar- och luftvärnspjäser. Fyra av stridsvagnarna slogs ut, och endast en undkom tillbaka över bron innan brobanan förstördes av en träff av en artillerigranat. Strax därefter lyckades en sovjetisk styrka spränga bron, som rasade ner i floden. Von Cossel evakuerade sin

⁴⁰ Guderian, s 169

vagn och gömde sig, tillsammans med ett tiotal man, i ett sovjetiskt skyddsrum under trettiosex timmar. Han undkom därefter simmande tillbaka över Dnjepr. Två av männen blev tillfångatagna men befriades senare av divisionen i Smolensk, svårt misshandlade⁴¹.

Klockan 0500 på morgonen den 7 juli fick divisionen kårorder för anfallet över Dnjepr⁴². Divisionsstaben grupperades under dagen 10 km NV Stary Bychow. Divisionen påbörjade uppladdning och förberedelser för att, tillsammans med 10. motoriserade infanteridivisionen, ta täten på XXIV.A.K. över Dnjepr.

Läget vid 4.pansardivisionen i början av juli 1941 kan beskrivas enligt följande:

-Personkännedom

Personalens huvuddel hade tjänstgjort tillsammans sedan uppställningen av divisionen på hösten 1938. Divisionen tillfördes två bataljoner ur ett skytteregement (I.R.(mot.) 33) i oktober 1939. Dessa båda bataljoner bildade därefter ena hälften av 4.Schützenbrigade. Regimentet hade dock varit underställt 4.pansardivisionen redan under fälttåget i Polen. Artilleriregementet tillfördes en bataljon i januari 1940, som även den hade varit underställd divisionen under striderna längs Bzura i Polen⁴³. Ett regemente ur divisionens pansarbrigad (Panzerregiment 36) utgick och underställdes 14.PzDiv i november 1940⁴⁴.

I övrigt så var det samma personal och underställda förband under fälttågen i Polen, i väst som under inledningen av fälttåget mot Sovjetunionen.

På chefsbefattningarna befann sig i huvudsak personal som hade ”växt upp” i divisionen och därmed kände sina underlydande chefer och personal. I divisionens historieberivning ges ett stort antal exempel på bataljonschefer som blir regementschefer o.s.v.⁴⁵.

Antaganden som man kan göra med dessa fakta som grund är att det inte torde ha varit några problem med rutiner, att veta vad chefen menar med en order eller

⁴¹ Schäufler, s 57

⁴² T-315 195 473, 4.PzDiv, Ia KTB. (Fortsättningsvis relateras till mikrofilmat material enligt detta mönster, som är National Archives katalogisering av materialet. T-315 196 är den mikrofilmsrulle där materialet är hämtat och 135-138 är filmrutorna på angiven rulle. Texten därefter är Wehrmachts benämning på handlingen.

⁴³ Neumann, s 89

⁴⁴ Tessin, s 242

⁴⁵ Neumann, s 643-646

att känna till varandras styrkor och svagheter. Personkännedomen på alla nivåer kan antas ha varit mycket god.

-Erfarenhet

Huvuddelen av personalen på divisionen hade, som tidigare nämnts, varit med divisionen i Polen och under fälttåget i väst. Denna personal hade alltså stridserfarenhet sedan tidigare och kan därför antas ha varit starkt sammansvetsade av denna anledning. Personalersättningar hade genomförts efter de bägge tidigare fälttågen.

Erfarenheten av att ha varit i strid kan naturligtvis inte förringas, och därtill måste dessutom läggas de erfarenheter som har dragits av begångna misstag som har lett till förbättringar genom förändrade rutiner och/eller utbildning.

Slutsatsen av detta är att det fanns ett stort inslag av stridserfaren personal på divisionens enheter. Den personal som inte hade stridserfarenhet vid inledningen av fälttåget mot Sovjetunionen torde i de flesta fall ha haft personal med erfarenheten kring sig.

-Utbildningsståndpunkt

Efter de båda tidigare fälttågen hade divisionen genomfört utbildning till stor del grundad på erfarenheterna från genomförd verksamhet. Omfattande övningar i strid från gruppnivå till regementsnivå, strid i mörker, övergång av vattendrag, marschövningar och vidareutbildning av chefer på alla nivåer m.m. genomfördes under perioderna mellan fälttågen^{46 47}.

Divisionen måste inför fälttåget mot Sovjetunionen anses ha varit välövad på alla nivåer. Divisionen var avsedd att delta i invasionen av Storbritannien och blev därför föremål för särskild utbildning efter fälttåget i väst. Den 1 december 1940 ansågs divisionen ha uppnått betyget ”Bra” vad gäller ”Tillstånd och insatsförmåga”. I slutet av mars 1941, efter ytterligare utbildning och materielltillförsel ansågs divisionen vara ”Fullt insatsberedd”⁴⁸

⁴⁶ Schaub, s 62

⁴⁷ Neumann, s 187, 188

⁴⁸ Neumann, s 188

4 Analys

4.1 Skedesindelning

För att lättare kunna analysera skeendet och händelseutvecklingen så har jag delat in den valda perioden i tre olika skeden.

Det första skedet omfattar skeendet från övergången av Dnjepr intill dess att den nya uppgiften mot Propoisk – Kritschew ges till divisionen. Under detta skede är divisionen offensiv med huvuddelen av de ingående och underställda förbanden.

Det andra skedet omfattar skeendet från det att lösandet av uppgiften mot Propoisk – Kritschew påbörjas intill dess att åtgärder mot Timoshenko's anfall⁴⁹ vidtages. Även under detta skede är divisionen huvudsakligen offensiv.

Det tredje skedet omfattar skeendet då åtgärder mot Timoshenko's anfall vidtages intill dess att uppgiften är löst. Divisionens strid är under detta skede huvudsakligen av defensiv karaktär.

4.2 Skede 1 – Över Dnjepr

4.2.1 Order och förberedelser

XXIV.A.K gav redan den 6 juli order för anfallet över Dnjepr⁵⁰, som då planerades att påbörjas tidigt den 9 juli. P.g.a. att 10.I.D.(mot.) bedömde att dom inte skulle vara klara att anfalla vid den utsatta tidpunkten sköts anfallet upp ett dygn till den 10 juli.

⁴⁹ Marskalk Timoshenko försökte att avskära det tyska brohuvudet genom anfall längs Dnjepr, samtidigt som han anföll längs hela sträckan Propoisk – Kritschew.

⁵⁰ Ordern är daterad 6.7 kl. 24.00, men den nådde inte 4.Pz.Div förrän kl. 05.00 den 7 juli. Det torde dock ha varit känt vid divisionen vad som skulle ske, även om inte den slutgiltiga ordern hade anlänt. I många fall ansågs en skriftlig order vara ett kvitto på vad som tidigare hade diskuterats och överenskommit mellan chef och underlydande och då var redan den underlydande fullt insatt i planen. Om det var på det viset vid detta tillfälle har dock inte gått att fastställa. Det är dock osannolikt att divisionens uppgift skulle bestå av en enda mening utan att det hade diskuterats tidigare.

I kårordern från 6 juli 24.00 framgår det att kåren skall anfalla med två divisioner (4.Pz.Div och 10.I.D.(mot.)) i bredd över Dnjepr, och därefter fortsätta framstöten på PanzerGruppe 2:s högra flank över Tscherikow – Roslawl - Kaluga⁵¹. Det första anfallsmålet och divisionsgräns mellan 4.Pz.Div och 10.I.D.(mot.) framgår av bild 1.

Uppgiften till 4.Pz.Div uttrycktes mycket enkelt i kårens order:

*4.Pz.Div stellt sich nördl. Stary Bychow zum Angriff über den Dnepr bereit.*⁵²

I den nyare kårordern från 8 juli 24.00, som föranleddes av att anfallet blev uppskjutet, förändras inte uppgiften till 4.Pz.Div. Eftersom läget i kårens bakre område hade hunnit utvecklas blev det dock vissa förändringar i underställandet av förband till divisionen. För anfallet underställdes divisionen en artilleribrigadstab, en artilleriregimentsstab, fyra artilleribataljoner, en observationsbataljon (för eldledning), en pionjärbataljon och fyra brokompanier. En bataljon ur Pz.Rgt.35 avdelades som kårreserv⁵³.

Divisionens uppfattning om fienden var att en försvarslinje hade byggts upp på östsidan av Dnjepr som dock var relativt svag avseende infanteri vid Stary Bychow⁵⁴. Ett antal artillerigrupperingar hade upptäckts, och vissa av dem hade även bekämpats och tystats med eget artilleri.

All kunskap om de sovjetiska grupperingarna kom från det egna spaningsflyget eller de ljud- och ljusmätförband som divisionen hade grupperat på västsidan av Dnjepr.

Uppfattningen på divisionen om läget på egna styrkor den 8 juli var att kåren inte var tillräckligt stark den 9 juli för att genomföra det planerade anfallet. Anledningen till detta var att stora delar av 3.Pz.Div och 1.K.D. var bundna längre

⁵¹ T-315 196 135-138, GeneralKdo XXIV.PzKorps, Ia op 23/6.7

⁵² "4.Pz.Div grupperar N Stary Bychow, beredd anfalla över Dnjepr." (Förf. övers.)

⁵³ T-315 196 170-172, GeneralKdo XXIV.PzKorps, Ia op 12/8.7

⁵⁴ T-315 195 474, 4.Pz.Div, Ia KTB 8.7.1941

söderut. Divisionschefen bekymrade sig också för tillgången till artilleriammunition för anfallet, eftersom bekämpningen av sovjetiskt artilleri på östsidan av Dnjepr hade gjort att förbrukningen varit hög. Därtill kom problemet med vägnarnas dåliga kvalité och trafikstockningar som gjorde att tillförseln av förnödheter försenades och försvårades⁵⁵.

Vid flera tillfällen gick sovjetiska styrkor över Dnjepr och genomförde anfall i liten skala mot tyskarna. Förmodligen handlade det om anfall för att inhämta underrättelser om de tyska förbandens gruppering och verksamhet.

I divisionsordern 7 juli 22.00 har divisionens uppgift blivit att anfalla i kårens högra flank och därvid utgöra kårens Schwerpunkt. Divisionsordern är alltså skriven efter det att den första kårordern för anfallet gavs ut, och någon ny skriftlig divisionsorder efter den andra kårordern har inte gått att finna och nämns inte heller i krigsdagboken. Att divisionen skulle utgöra kårens Schwerpunkt framgår inte av någon kårorder, men det är känt att divisionschefen kallades till ordergivning av kårchefen under kvällen den 8 juli. Ett rimligt antagande är att kårordern 8 juli 24.00 diskuterades av kår- och divisionschefer och att de kom överens om saker som inte blev nedskrivna i någon order.

Enligt divisionens order 7 juli 22.00 delades divisionen upp i två anfallsgrupper (förstärkta skytteregementen). Anfallsgrupp A (S.R.12) utsågs som divisionens Schwerpunkt, med övergångsplats öster om Mokroje. Anfallsgrupp B (S.R.33) fick uppgift att gå över Dnjepr öster om Borkolabowo.

Artilleriet delades in i en artilleribekämpningsgrupp och en infanteriunderstödsgrupp, och båda grupperna leddes av den tillförda artilleribrigadstaben. Artilleribekämpningsgruppen leddes av den för anfallet underställda artilleriregimentsstaben. Gruppen bestod endast av tillfälligt underställda artilleribataljoner med i huvudsak längre räckvidd än det egna artilleriet. Infanteriunderstödsgruppen leddes av den egna

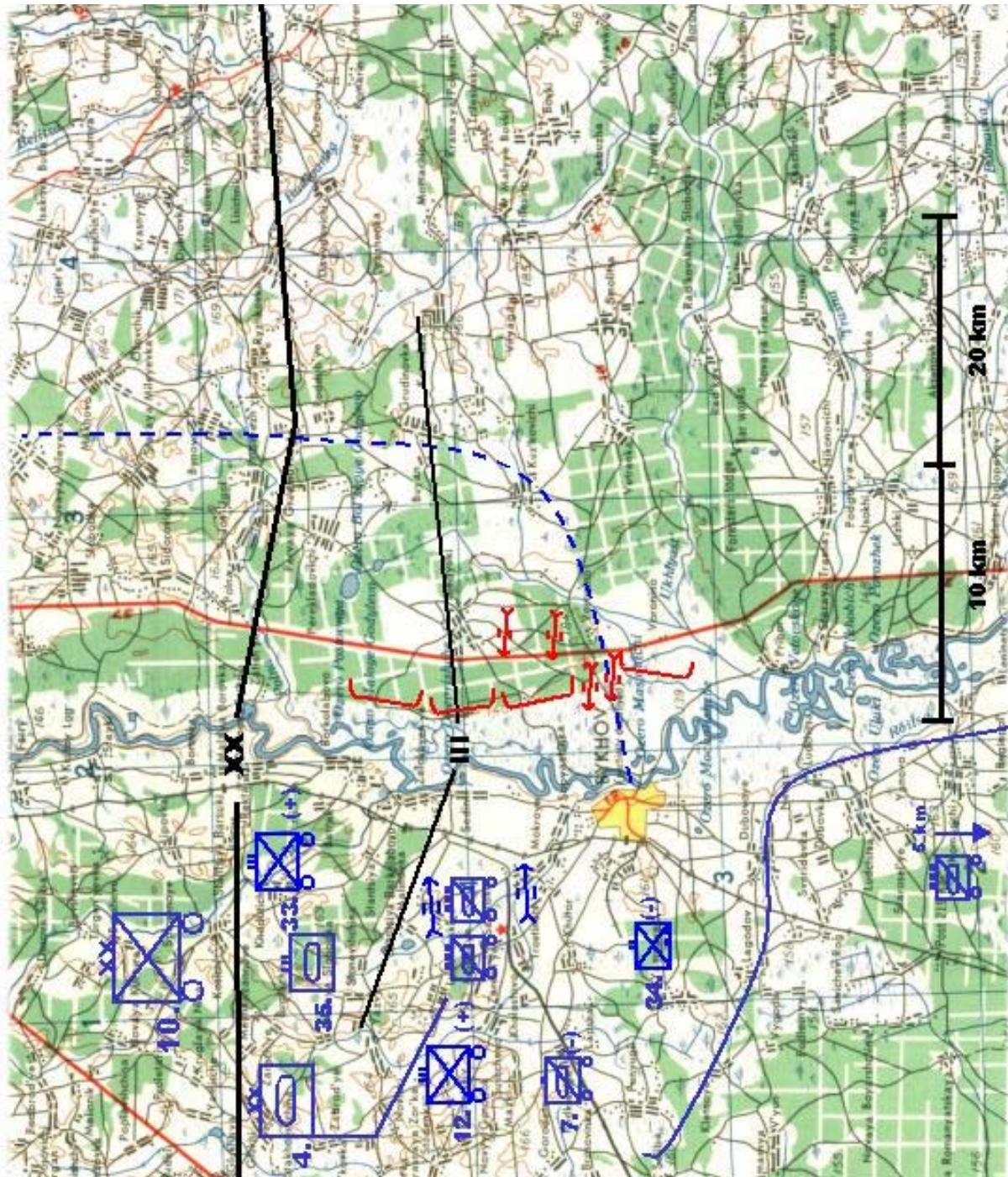
⁵⁵ T-315 195 474, 4.Pz.Div, Ia KTB 8.7.1941

Bild 2:

Bilden visar förbandens utgångsgruppering under natten mot 10 juli, gränsen mellan 10.I.D.(mot.) och 4.PzDiv, samt gränsen mellan divisionens båda anfallsgrupper.

Den streckade linjen visar den planerade utsträckningen av det första målet för anfallet, brohuvudet över Dnjepr.

Även divisionens uppfattning om fiendens ställningar och artillerigrupperingar visas.

artilleriregimentsstaben och bestod av två egna bataljoner och en tillfälligt underställd salvpjäsbataljon. Gruppen grupperades rakt bakom anfallsgrupp A som var utpekad som divisionens Schwerpunkt. Anfallsgrupp B underställdes en artilleribataljon ur divisionens egna artilleriregemente. (Se bild 2)

Ingen truppspaning fick genomföras på den östra sidan av Dnjepr före anfallet. Divisionschefen avdelade två motoriserade spaningspatruller ur Pz.A.A.7 som spaningsreserv, och i övrigt skötte spaningsflyget spaningen före anfallets början.

Luftvärnsheternas uppgift var att skydda de blivande övergångsplatserna, artillerigrupperingarna och stridsvagnsregementet som skulle gå över floden först då bro var byggd.

Avsikten var att de båda anfallsgrupperna skulle överskeppa Dnjepr med hjälp av gummibåtar och gångbroar och därefter ta över tyngre materiel (pvpjäser, infanterikanoner m.m.) med hjälp av färjor byggda av pionjärerna. Eftersom ingen rekognosering eller spaning på östra stranden genomfördes före anfallet så kunde man inte fastställa vid vilken av övergångsplatserna som pionjärerna skulle bygga bro över floden förrän bortre stranden var tagen och rekognoserad. När det var gjort skulle bro byggas för stridsvagnar, artilleri och senare även underhållsfordon.

4.2.2 Händelseförlopp

10 juli 1941

10 juli kl. 05.00 påbörjas anfallsrörelsen efter förbekämpning av artilleri och flyg. Infanteriet går över först tillsammans med eldledare, följt av tyngre vapen. I den låglänta, sankta terrängen möts inledningsvis svagt motstånd och pionjärerna påbörjar byggandet av gångbro och färja bakom båda anfallsgrupperna. Efterhand så hårdnar motståndet och kl. 09.40 rapporterar chefen för 4.Schützenbrigade att man är i strid med en väl nedgrävd och maskerad försvarare. Kl. 10.00 anmäler pionjärbataljonschefen att broslagning inte är möjlig vid

någon av de tagna övergångsplatserna p.g.a. de sankta stränderna. Divisionschefen beslutar då att bygga bro öster om Sary Bychow. Som en följd av detta beslut får S.R.12 kl. 10.30 order om att ta vägen mot den sprängda bron över Dnjepr österifrån. Regementet fortsätter därför anfallet i sydlig riktning. Med en bataljon skyddas regementets östra flank samtidigt som en bataljon anfaller längs vägen mot Dnjepr. K.34, motorcykelbataljonen som har stått till divisionschefens förfogande väster om Dnjepr, får kl. 11.40 order att understödja S.R.12 genom att anfalla över bron västerifrån.

Kl. 12.00 ändrar XXIV.A.K. uppgiften till divisionen, som nu får order att ta en övergång öster om Sary Bychow, och utvidga brohuvudet i sydlig riktning. Kl. 12.30 förskjuts även gränsen till 10.I.D.(mot.) i sydlig riktning.

Kl. 13.30 rapporterar artilleriregementet att sovjetiska trupper visar vit flagg längs vägen och tre timmar senare är vägen mot Dnjepr i tysk hand. K.34 och S.R.12 möts på vägen kl. 18.00.

Vid anfallsgrupp B skyddar en bataljon divisionens norra flank och en bataljon anfaller i sydlig riktning mot Sledjuki för att ta terrängen framför hela divisionens bredd.

Kl. 19.00 påbörjar pionjären bygga av bro öster om Sary Bychow, samtidigt som färjetrafiken bemannas och minor röjs längs vägen öster om den sprängda bron.

Under kvällen kommer rapporter om sovjetiska trupprörelser mot divisionen från söder. S.R.12 får kl. 22.55 order att skydda divisionens södra flank, och underställs senare K.34 för att lösa flankskyddsuppgiften.

11 juli 1941

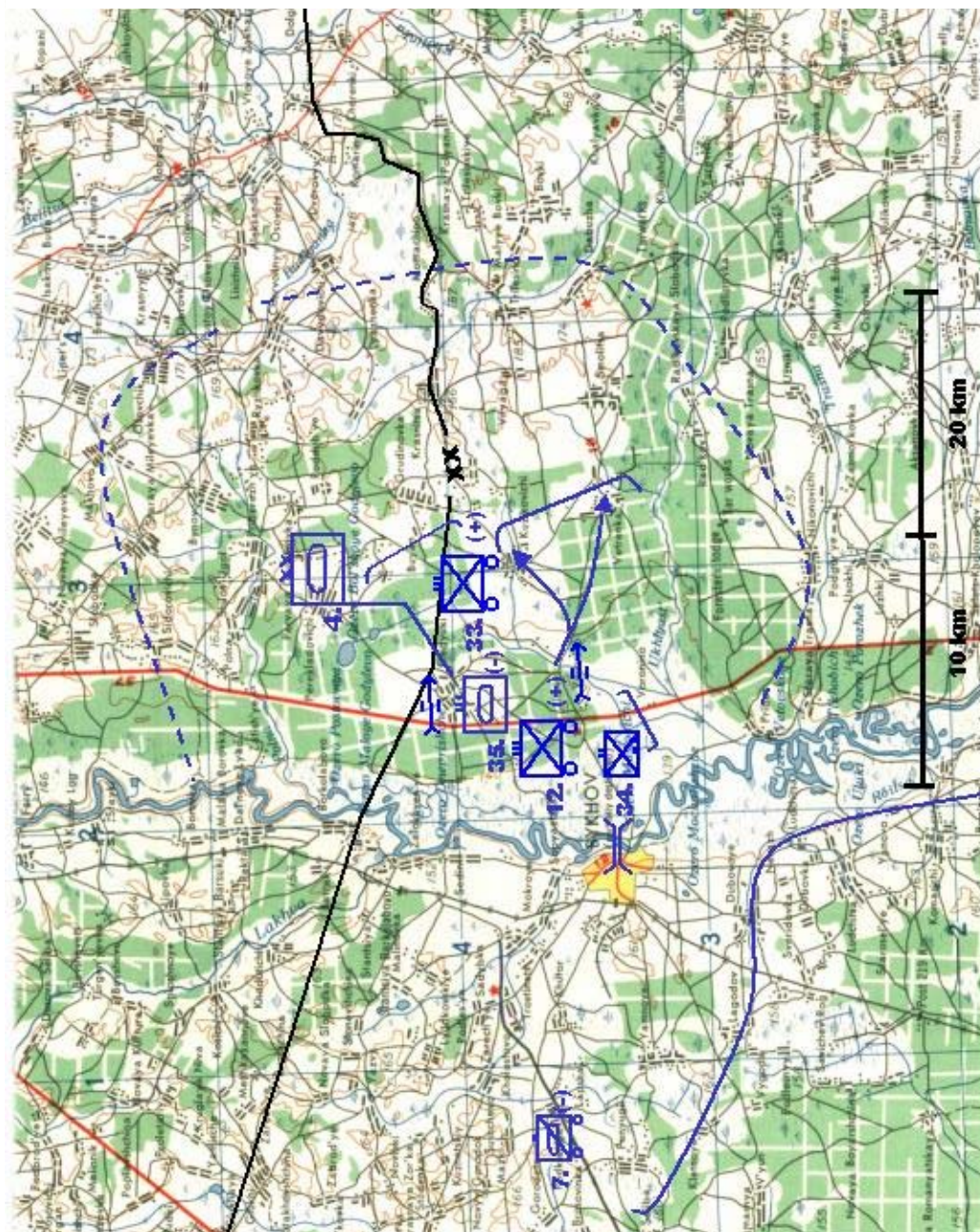
Den 11 juli kl. 01.00 får divisionen en ny kårorder daterad 10.7 kl. 22.30 som innebär att det planerade anfallsmålet (brohuvudet) förskjuts i sydlig riktning och 4.Pz.Div svarar för att bygga en 16 tons övergång över Dnjepr öster om Sary Bychow. Kårchefens avsikt är att ”avregla” kårens södra flank och göra en framstöt mot Mogilew och ta broarna över Dnjepr i syfte att öppna den vägen för 3.Pz.Div som ännu står väster om Dnjepr⁵⁶.

⁵⁶ T-315 196 170-172, GeneralKdo XXIV.PzKorps, Ia op 14/10.7

Bild 3:

Läget vid 4.pansardivisionen på kvällen den 11 juli 1941

Även den i kårordern justerade divisionsgränsen och det i sydlig riktning ändrade anfällsmålet för XXIV.A.K (brohuvudet) framgår av bilden.

Kl. 0900 är bron över Dnjepr och vägen farbara och divisionens kvarvarande delar väster om Dnjepr påbörjar övergång av floden. Övergången störs under dagen av fientligt artilleri och flyg.

Under förmiddagen avvärjer S.R.33 två sovjetiska anfall i divisionens norra flank, innan regementet blir avlöst av delar ur 10.I.D.(mot.) som gått över Dnjepr. Regementet fortsätter därefter anfallet i östlig riktning.

Även S.R.12 fortsätter anfallet, och tar under eftermiddagen byn Wetrenka efter hårda strider i skogsterräng. Divisionschefen deltar personligen i regementets anfall.

Divisionens uppfattning om läget 11 juli kl. 24.00 är enligt följande:

S.R.12 har tagit Wetrenka, fienden tillbakatryckt. K.34 skyddar divisionens södra flank. S.R.33 har tagit 5 km öster om Sledjuki, där Pz.Rgt.35 och divisionsstaben också befinner sig. Huvuddelen av artilleriet har kommit över floden. Divisionens intryck av fienden är att han är skakad av striderna 10 och 11 juli.⁵⁷ (Se bild 3)

12 juli 1941

Kl. 01.00 den 12 juli får divisionen order av XXIV.A.K. att fortsätta anfallet mot vägen Mogilew – Propoisk, samtidigt som kårens södra flank skall skyddas.

Kl. 03.00 fortsätter S.R.33 anfallet utan order. Kl. 08.15 får Kdr. Pz.Rgt.35, Oberst Eberbach, order att med en stridsgrupp ta Propoisk. Stridsgruppen består av Pz.Rgt.35, 1./S.R.12, II./A.R.103, 3./Pz.Pi.79 samt ett tungt och ett lätt lvbatteri.

Kl. 12.00 går S.R.33:s anfall långsamt framåt, då sovjetiska trupper försvarar byarna Beliza och Sutoki samt vägen Mogilew – Propoisk. Samtidigt får Stridsgrupp Eberbach, som framrycker bakom S.R.33, rapport från spaningsflyg att ”starka fientliga kolonner” närmar sig norrifrån. Stridsgruppen viker av i nordlig riktning och går till omedelbart motanfall för att förhindra att S.R.33 blir avskuret från divisionens huvuddel.

⁵⁷ T-315 195 482, 4.Pz.Div, Ia KTB 11.7.1941

Kdr. K.34 får kl. 12.30 order att utvidga brohuvudet i sydlig riktning för att förhindra att sovjetiskt artilleri når bron över Dnjepr och divisionens framryckningsväg. Bataljonschefen underställs III./I.R.20 ur 10.I.D.(mot.) och 3./S.R.12. Samtidigt ger kårchefen order om att uppgiften att ta Propoisk kvarstår för 4.Pz.Div och att 3.PzDiv inte skall gå över Dnjepr vid Mogilew utan istället utnyttja den förbindelse som 4.PzDiv har byggt vid Sary Bychow.

Kl. 16.30 har Stridsgrupp Eberbach tagit byn Rushkowka och S.R.33 har nått vägen Mogilew – Propoisk. Divisionen har intrycket att fienden viker i sydostlig riktning framför 10.I.D.(mot.) i riktning mot 4.Pz.Div. (Se bild 4)

I kvällsrapporten till XXIV.A.K. uttrycker divisionschefen oro för den lucka som har bildats mellan 10.I.D.(mot.) och 4.PzDiv genom det anfall som de sovjetiska trupperna genomfört under dagen.

4.2.3 Analys av skede 1

Under skede 1 är det några beslut och händelser som, enligt min mening, framför allt speglar flexibiliteten på taktisk nivå i de tyska förbanden.

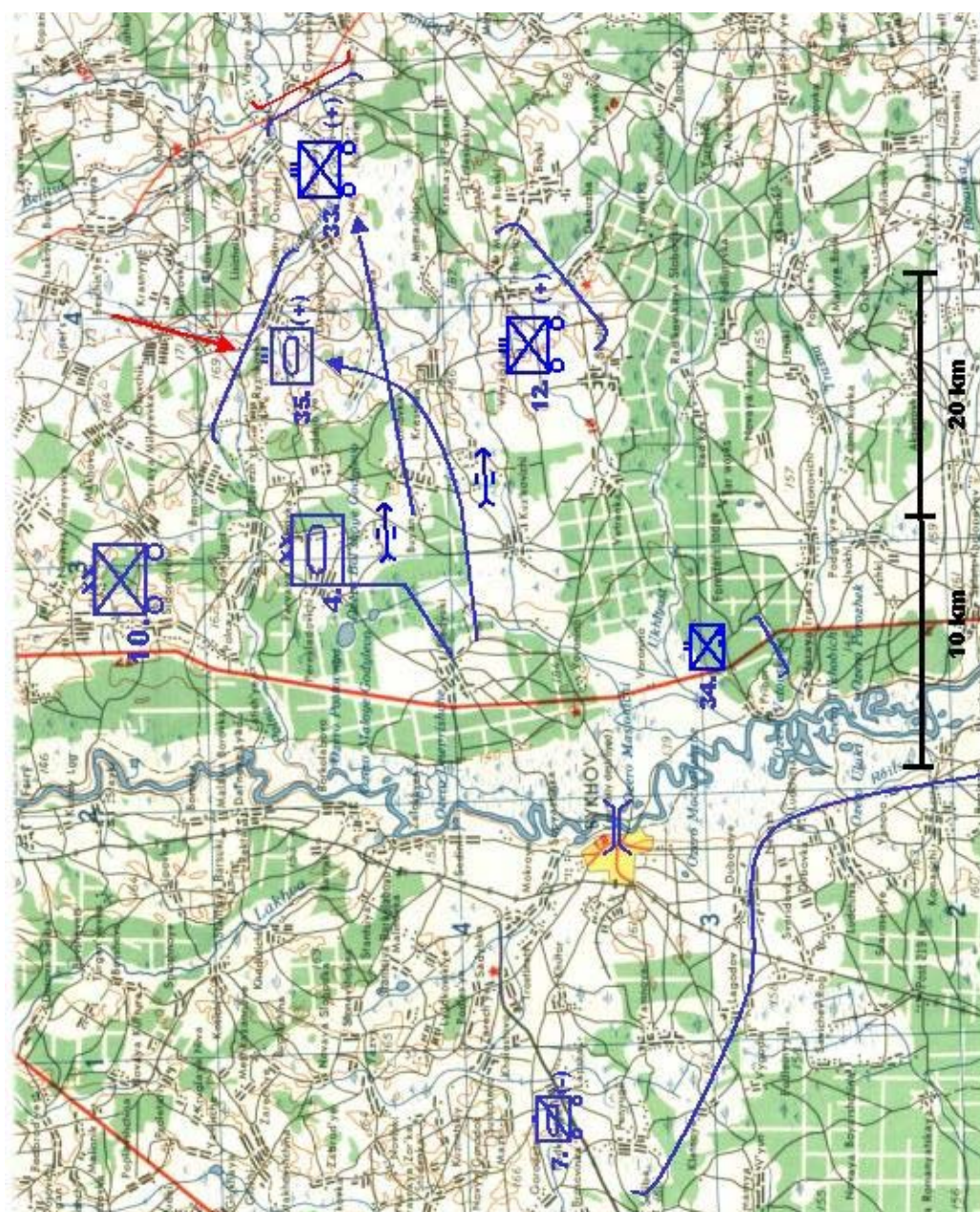
Som tidigare har nämnts så var det känt på tysk sida att Orsha, Mogilew och Rogatschew längs Dnjepr var starkt försvarade av sovjetiska trupper. Det är då ingen överraskning att Sary Bychow valdes som en plats för övergång av floden. På divisionsnivån visste man däremot inte var ”luckorna” eller svagheter fanns i det sovjetiska försvaret öster om Dnjepr. Den södra av anfallsgrupperna utsågs som divisionens Schwerpunkt, men det var inte fastställt att pionjärerna för den skull avsåg att bygga bro bakom den anfallsgruppen. Pionjärerna var tvungna att vänta och se vilket resultat rekognoseringen av bortre stranden skulle ge, innan arbetet kunde börja. Redan den 8 juli lämnade Kdr. Pz.Pi.79 ett preliminärt rekognoseringsresultat, där han ansåg att det

Bild 4:

Läget vid 4.PzDiv under eftermiddagen den 12 juli 1941.

Bilden visar läget vid 4.PzDiv efter att S.R.33 har tagit vägen Mogilew - Propoisk och Stridsgrupp Eberbach har slagit ut sitt motanfall i nordlig riktning.

S.R.12 skyddar södra flanken och K.34 har utvidgat brohuvudet i sydlig riktning.

lämpligaste stället för broslagning var bakom den södra anfallsgruppen⁵⁸. Detta kan ha varit en bidragande orsak till att den södra anfallsgruppen utsågs som Schwerpunkt. När sedan detaljrekognosering fastslog att det inte gick att bygga bro där, fattade divisionschefen beslut om en helt ny plats, ändrade uppgiften till S.R.12, gav nya order till K.34 och Pz.Pi.79 och broslagningen genomfördes på helt ny plats med lyckat resultat. Detta visar på ett stort mått av flexibilitet och handlingsberedskap hos både divisionschefen och de underställda enheternas chefer.

Beslutet fick också effekt på högre nivå än divisionen. Med anledning av det inte ”gick enligt planen” hos den underställda divisionen så anpassade armékåren uppgiften till divisionen. Hela kårens anfallsmål försköts i sydlig riktning m h t att det var där som framgång hade nåtts och kunde utvecklas vidare.

Den 12 juli bildades Kampfgruppe Eberbach, med PzRgt 35 som stomme, och gavs uppgiften att ta Propoisk. Eftersom det på divisionen endast fanns ett skyttekompani och ett pionjärkompani som var mekaniserade var det naturligt att dessa ingick i stridsgruppen. Man frångick alltså den normala indelningen av förbandet och bildade en tillfälligt sammansatt styrka med en självständig uppgift. Kl. 08.15 ges uppgiften⁵⁹ och stridsgruppen anträder marschen kl. 10.38⁶⁰. Här visas exempel både på flexibilitet och högt tempo. Detta gäller både tempot att sätta samman stridsgruppen och viljan att ha en stridsgrupp med förmåga till högt tempo för att snabbt komma till Propoisk och lösa uppgiften.

Stridsgruppen nådde inte Propoisk som var planerat, eftersom divisionen blev anfallen från norr. Heinrich Eberbach visar dock prov på sin flexibilitet då han istället för att fortsätta mot Propoisk omedelbart går till motanfall med sin stridsgrupp. Hade de sovjetiska trupperna lyckats med att skära av S.R.33 så hade divisionens plan riskerat att gå i stöpet. Återigen så håller inte planen, men eftersom Heinrich Eberbach har förståelse för divisionens och kårens uppgifter så bryter han lösandet av sin egen uppgift för att försöka rädda situationen. Eftersom hans stridsgrupp är sammansatt på det sätt som den är så har han dessut-

⁵⁸ T-315 195 474, 4.PzDiv, Ia KTB 8.7 1941

⁵⁹ T-315 195 482, 4.PzDiv, Ia KTB 12.7 1941

⁶⁰ T-315 200 464, 4.PzDiv, Ia KTB, Anlage c/Meldungen

om förmågan att hålla ett högt tempo, och hinner därmed fram innan det är för sent.

4.3 Skede 2 – Mot Kritschew

4.3.1 Utgångsläge och order

14 juli 1941

Redan den 12 juli hade 4.Pz.Div erhållit order att med delar påbörja framryckning mot Propoisk. Stridsgrupp Eberbach hade dock inte kunnat lösgöras ur striderna, och därför hade inte lösandet av uppgiften påbörjats på morgonen den 14 juli.

Huvuddelen av divisionen kvarstannade i den innehavda grupperingen och fortsatte att lösa den tidigare erhållna uppgiften.

Kl. 07.30 den 14 juli erhöll divisionen en muntlig order från XXIV.A.K, att *”under kvarlämnande av tillräckliga styrkor och under skyddande av norra flanken, med tillgängliga styrkor stöta fram mot Propoisk där innehav av broarna över Pronja är av stor betydelse för den kommande framryckningen”*⁶¹.

Pz.A.A.7 fick 08.20 uppgift över radio som löd:

*”Alle Sicherungen einziehen, beschleunigt auf 4 d 71 r 14,5, Brücke in die Hand nehmen“*⁶²

⁶¹ Neumann, s 217

⁶² T-315 196 280, 4.PzDiv, Ia KTB, Anlage c/Meldungen

”Dra in alla säkringar, högsta fart mot 4 d 71 r 14,5, ta bron”.

Ordet ”säkringar” skall här betraktas vara ung. posteringar. Bataljonen hade flankskyddsuppgift när ordern gavs.

4 d 71 r 14,5 är en kodad lägesangivning i förhållande till en s.k. Stosslinie. Lägesangivningen avser broarna över Pronja nordväst om Propoisk. I verkligheten är (var) det fyra broar över floden och ett lågland i anslutning därtill. Det är osäkert om den informationen fanns vid divisionsstaben när ordern gavs. Flygspaningen torde ha sett det och att Pz.A.A.7 visste om det framgår av radiotrafiken till divisionsstaben.

4.3.2 Händelseförlopp

Bataljonen framrycker på småvägar mot Propoisk och når skogskanten 3 km nordväst om Propoisk kl. 16.00⁶³ utan fientlig kontakt.

Kl. 08.45 får Stridsgrupp Eberbach muntlig order att framrycka mot Propoisk, men stridsgruppen blir försenad p.g.a. att det tar tid att lösgöra förband ur strid, tanka och ladda fordonen och att pionjärerna är bundna i fältarbeten. Kl. 16.00 anträder huvuddelen av stridsgruppen marschen i sydostlig riktning. Stridsgruppen består av PzRgt.35, I./S.R.12, II./A.R.103, 3./Pz.Pi.79 samt ett pansarvärns- och ett luftvärnskompani.

Kl. 20.30 får Pz.A.A.7 stridskontakt, övergår till anfall, tar norra delen av Propoisk och fortsätter mot broarna över Pronja. Bataljonen anhåller om hjälp från Pz.Rgt.35. Heinrich Eberbach är dock ovillig att anfalla med stridsvagnar genom staden och eventuella befästningar i mörker, och vill vänta till nästa dags morgon, och ber om förståelse för detta.

Svaret från divisionen blir:

*”Pz.A.A.7 im Angriff, deßhalb vorwärts!”*⁶⁴

Eberbach får dock instruktioner om att inte ta stora förluster, men fortsätta anfallet om övergångarna kan tas lätt. Eberbach anhåller om understöd av infanteri, och fortsätter framryckningen.

Kl. 23.00 har Pz.A.A.7 tagit tre av de fyra broarna, och kl. 00.30 har II./Pz.Rgt.35 hunnit fram till Pz.A.A.7.

⁶³ Neumann, s 218

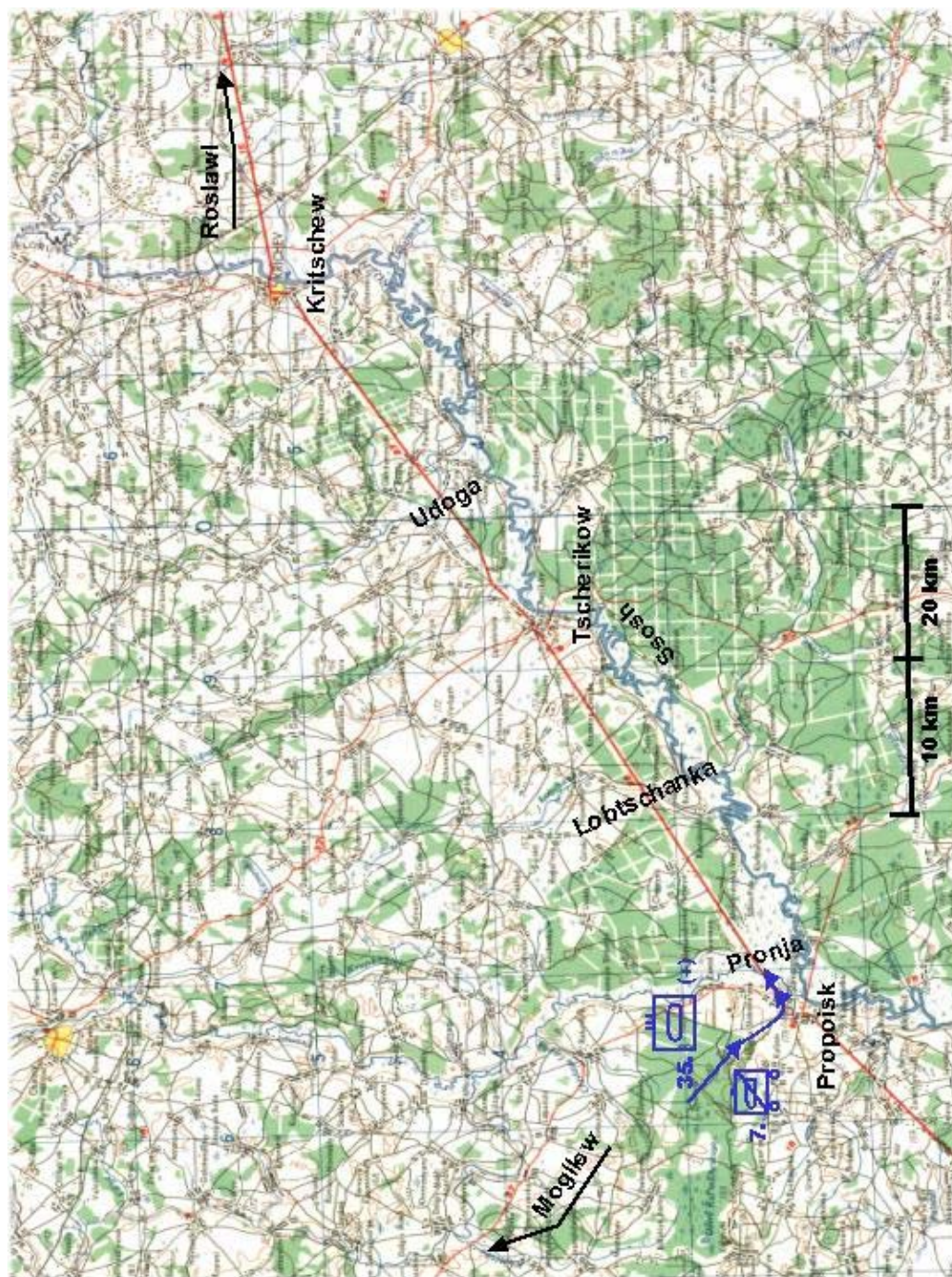
⁶⁴ T-315 195 493, 4.PzDiv, Ia KTB 14.7 1941
„Pz.A.A.7 under anfall, därför framåt!“ (Förf. övers.)

Bild 5:

Bilden visar Pz.A.A.7 och Stridsgrupp Eberbach då de kommer fram till Pronja.

Bilden visar också sträckningen av floden Ssosh och vägen Propoisk – Tscherekow – Kritschew.

Floderna Lobtschanka och Udoga korsar vägen och rinner ut i Ssosh.

15 juli 1941

Feldweibel Gabriel fortsätter framryckningen med bataljonens lätta pluton och tar även den fjärde bron över Pronja kupppartat. Han blir därmed divisionens förste underofficer som tilldelas Riddarkorset.

Kl. 01.10 ger XXIV.A.K. ny uppgift till 4.PzDiv. Divisionen skall ta och hålla ett brohuvud på östra sidan av Pronja, under förutsättning att det är möjligt utan stora förluster avseende stridsvagnar. II./A.R.43 och två brokompanier underställs⁶⁵.

Kl. 03.00 skickar divisionschefen meddelande till cheferna för stridsgruppen resp. spaningsbataljonen med texten: ”*Bravo Eberbach resp. Nierle*”! Kl.08.30 har II./Pz.Rgt.35 framryckt ytterligare ~15 km till floden Lobtschanka, men bron sprängs innan täten hinner över. Åtgärder för att bygga upp bron sätts in omedelbart. I./Pz.Rgt.35 kvarstannar i Propoisk för att rensa och säkra staden och samtidigt, om möjligt, bedriva nödvändig teknisk tjänst på sina stridsvagnar. Under natten har I./S.R.12 satts i marsch mot Propoisk tillsammans med ett 10-cm batteri ur II./A.R.69, och dessa övertar skyddandet av Propoisk vid middagstid⁶⁶.

Kl. 11.00 ger XXIV.A.K. order om att avbryta anfallet i norr för att ta och hålla Propoisk, men inte fortsätta framryckningen ytterligare i östlig riktning. Anledningen till detta är att sovjetiska trupper anfaller både från söder och norr på Dnjeprs östra sida och hotar att avskära brohuvudet längs Dnjepr. Huvuddelen av divisionen skall därför stanna mellan Mogilew och Propoisk.

Under dagen lösgör sig divisionens delar som varit i strid N Propoisk och påbörjar förflyttning i riktning mot Propoisk. Kl. 16.00 slår en sovjetisk artillerigranat ner i 4.Schützenbrigades ordergivning i byn Grjasiwetz. Brigadchefen och Kdr.II./S.R.33 såras och Kdr. S.R.33 övertar befälet över brigaden. Brigadstaben upplöses senare.

Stridsgrupp Lüttwitz (Kdr. S.R.12) bildas och stridsgruppen får uppgift att hålla Propoisk.

⁶⁵ T-315 195 494, 4.PzDiv, Ia KTB 15.7 1941

⁶⁶ Neumann, s 219

Kl. 23.00 erhåller divisionen muntlig order, från XXIV.A.K., att fortsatt bedriva spaning över Tscherikow mot floden Udogo, skydda södra flanken längs floden Ssosh, hålla Propoisk och avdela en stridsgrupp som kårreserv längs vägen Mogilew – Propoisk.

16 juli 1941

Kl. 05.00 är bron över Lobtschanka färdig, och under förmiddagen påbörjar ett kompani ur Pz.Rgt.35 spaningsanfall i riktning mot Tscherikow, men lyckas inte tränga igenom.

Stridsvagnarna vid Pz.Rgt.35 har i denna stund gått 5 dygn utan att teknisk tjänst har kunnat bedrivas. Kdr. Pz.Rgt.35 ser här en möjlighet att ta igen förlo-rad materiellvård och frågar divisionen kl. 07.10 om teknisk tjänst kan bedrivas, eller om högsta stridsberedskap måste hållas⁶⁷. Divisionschefen, som inte vet vad spaningen i östlig riktning kommer att ge vid handen svarar kl. 07.40 att teknisk tjänst skall bedrivas under bibehållen beredskap⁶⁸.

II./S.R.33 avdelas som kårreserv, men återgår till divisionen kl. 14.00 och blir divisionsreserv. Resterande del av S.R.33. med delar av A.R.103 fortsätter mot Propoisk. De sovjetiska anfällen mot Propoisk från sydväst fortsätter under da-gen.

Flygspaning rapporterar kl. 14.00 att stora fientliga kolonner, med stridsvagnar, viker i östlig riktning över Kritschew. I trakten av Kritschew är köerna på vägen upp till tre kilometer, och trupp ilastar tåg på järnvägsstationen norr om staden.

Kl. 15.00 väntar divisionen på ny order från XXIV.A.K., och stridsledaren på divisionen rapporterar till divisionschefen att divisionen skall vidare österut med alla delar. K.34 och II./S.R.33 skickas i östlig riktning⁶⁹. Samtidigt ges order om att avbryta den tekniska tjänsten vid II./Pz.Rgt.35.

XXIV.A.K. meddelar kl. 15.15 att 3.Pz.Div framrycker norr om 4.Pz.Div och att 10.I.D.(mot.) skall framrycka både bakom 3. och 4.Pz.Div. 4.Pz.Div får order att fortsätta framryckningen i östlig riktning mot Kritschew.

⁶⁷ T-315 200 1096, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

⁶⁸ T-315 196 336, 4.PzDiv, Ia KTB, Anlage c/Befehle

⁶⁹ T-315 200 1059, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

Divisionschefen ger med anledning härav ut en skriftlig kårorder, där Stridsgrupp Eberbach förstärks med ytterligare en skyttebataljon (I./S.R.33) och en tillförd artilleribataljon (15-cm Kanonen-Abteilung 740) för att ta övergången över floden Udoga. Anfallsmål för stridsgruppen är övergångarna över floden Ssosh i Kritschew.

Kårchefens vilja, syftet med anfallet och anledningen till att det är bråttom är att hindra så stora delar som möjligt av de sovjetiska styrkorna att gå över Ssosh i östlig riktning. Framstöten mot Kritschew skall genomföras utan hänsyn till tid på dygnet och, om så krävs, utan att invänta alla underställda delar av stridsgruppen⁷⁰.

„Es kommt darauf an, möglichst starke Teile des Feindes am Übergehen über den Ssosh-Abschnitt zu hindern.

*Der Vorstoss auf Kritschew ist ohne Rücksicht auf die Tageszeit und gegenebenfalls auch ohne das Eintreffen aller unterstellten Teile abzuwarten, durchzuführen“.*⁷¹

Avsikten är att inringa motståndaren mellan 3. och 4.Pz.Div för att senare slå honom med de framryckande infanteridivisionerna. En effekt av det skulle bli att motståndet öster om Ssosh skulle bli svagare, och framryckningen därigenom underlättas för divisionen, kåren och hela PanzerGruppe 2.

Kl. 18.30 påbörjar stridsgruppen framryckningen, stöter på en av infanteri försvarad förhuggning, kringgår den, och fortsätter mot bron över Udoga som tas intakt kl. 21.15.

Kl. 22.20 meddelar XXIV.A.K. att delar av 10.I.D.(mot.) är på väg att avlösa delar av 4.Pz.Div i Propoisk.

17 juli 1941

⁷⁰ T-315 195 497, 4.PzDiv, Ia KTB 16.7 1941

⁷¹ T-315 195 497, 4.PzDiv, Ia KTB 16.7 1941

„Det handlar om att hindra så stora delar av fienden som möjligt att gå över Ssosh. Framstöten mot Kritschew skall genomföras utan hänsyn tagen till tid på dygnet, och dessutom utan att invänta ankomsten av alla underställda delar“. (Förf. övers.)

Kl. 02.15 fortsätter Stridsgrupp Eberbach mot Kritschew och stöter på ytterligare en försvarad förhuggning som bryts igenom efter insats av eget artilleri. Kritschew är taget kl. 11.30 efter brytande av svagt motstånd men landsvägsbron och de båda järnvägsbroarna sprängs innan tyska styrkor hinner ta dom.

Bakom Stridsgrupp Eberbach och förstärkningsartilleriet framrycker S.R.33 och divisionens främre ledningsplats. 6 km från Kritschew stöter S.R.33 på fientliga styrkor och tvingas rensa terrängen under förmiddagen. Divisionens främre ledningsplats grupperas i skogsterrängen sydväst om Kritschew. S.R.33 övertar säkringen av Kritschew under eftermiddagen. Divisionschefen fattar beslut kl. 17.00 om att försöka gå över Ssosh redan samma dag och S.R.33 påbörjar omedelbart anfallsförberedelser⁷². Stark sovjetisk artillerield stör anfallsförberedelserna men efter framgångsrik artilleribekämpning med hjälp av Beobachtungsbatterie 324⁷³ kommer regementet över floden, varvid motståndaren viker.

I Propoisk har under dagen ett flertal fientliga anfall slagits tillbaka och artilleridueller har ägt rum. Sovjetiskt artilleri bekämpar kontinuerligt mål vid broarna över Pronja. I/S.R.12 blir avlöst av de först anlända delarna ur 10.I.D.(mot.) kl. 18.00. I/S.R.12 fortsätter i östlig riktning och skyddar divisionens flank längs Ssosh.

Under kvällen har 3.Pz.Div tagit Moljatitschi 20 km norr om Kritschew och därmed är sovjetiska styrkor inneslutna mellan 3. och 4.Pz.Div. Divisionen förfogar vid denna tidpunkt över 40 insatsberedda stridsvagnar⁷⁴. Underhållsläget är ansträngt och underhållsvägarna är till stora delar rena sandsträckor. Körtiderna för underhållsfordonen är två till tre gånger längre än normalt⁷⁵.

⁷² Neumann, s 221

⁷³ Beobachtungsbatterie ung. Observationsbatteri. Ett kompani med eldledare, ljud- och ljusmätutrustning och halvbandvagnar med eldledningsutrustning. Se bilaga 12.1.3.

⁷⁴ T-315 195 502, 4.PzDiv, Ia KTB

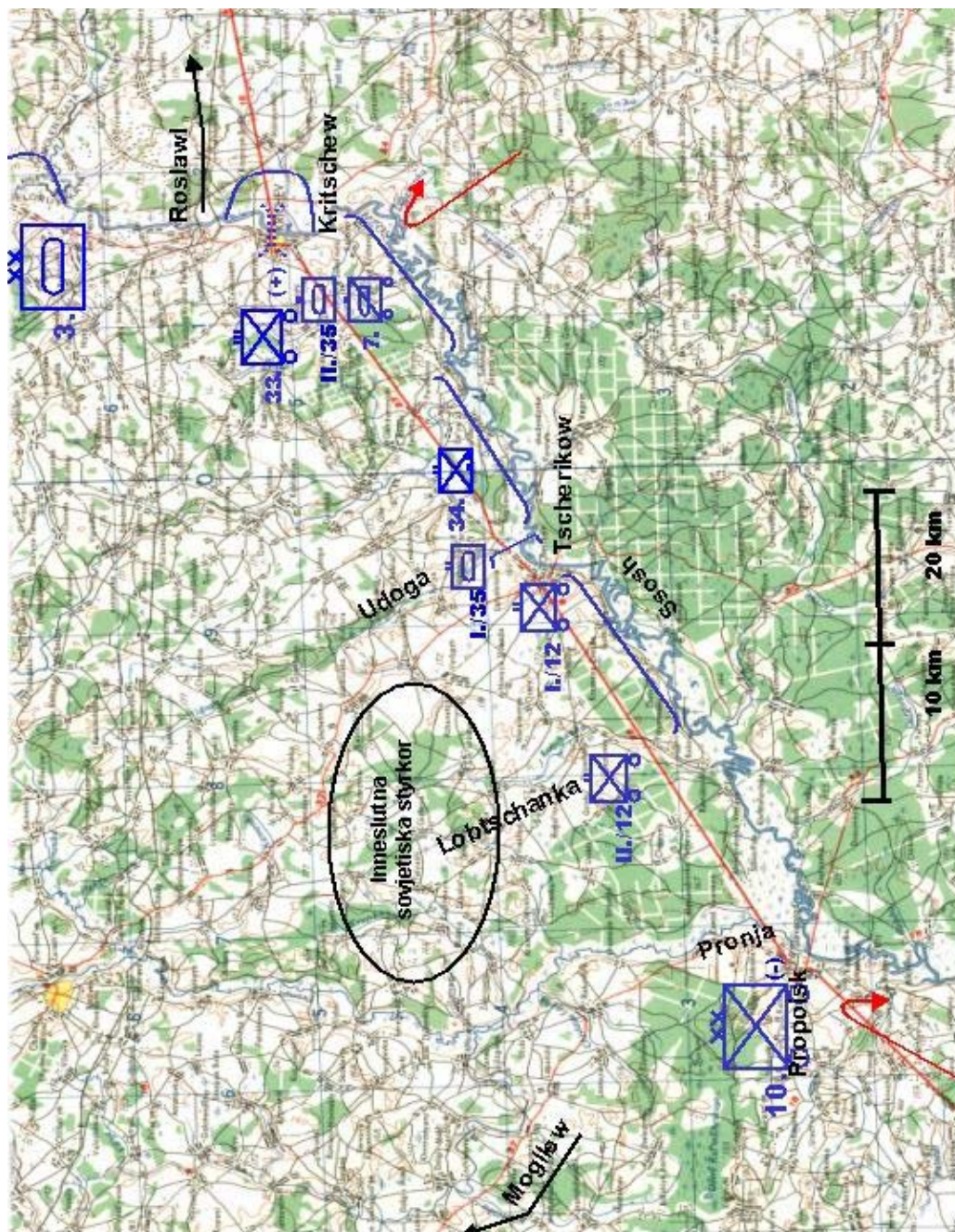
⁷⁵ Neumann, s 222

Bild 6:

Bilden visar läget vid 4.Pz.Div på förmiddagen den 18 juli 1941

3.Pz.Div har tagit brohuvud norr om 4.Pz.Div. och Stridsgrupp Eberbach har gått över Ssosh i Kritschew. Brobygge över Ssosh har påbörjats.

Divisionen är utsträckt 50 km längs Ssosh och södra flanken måste skyddas hela sträckan.

Divisionens uppgift för den 18 juli är att fortsätta anfallet i östlig riktning och samtidigt skydda den södra flanken. Ett tredje brokompani underställs Stridsgrupp Eberbach genom kårens försorg.

Avlösning i Propoisk beräknas ske under kvällen den 18 juli.

18 juli 1941

Kl. 01.05 har hela I./S.R.33 kommit över Ssosh och tagit den första av de båda befintliga broarna över dalsänkan öster därom. Pz.Pi.79 påbörjar byggande av ny bro över Ssosh, och kl. 04.00 har I./S.R.33 tagit även den andra bron över dalsänkan. Broslagningen över Ssosh är svårare än förutsett p.g.a. en fördämning som gör floden 200 meter bred. Kåren underställer ytterligare ett brokompani, men även med detta tillfört kan endast bro med 8 tons bärighet byggas. Det innebär att stridsvagnar och tungt artilleri inte kan gå över bron.

Redan kl. 09.00 påbörjas avlösning av de i Propoisk kvarvarande delarna. Efterhand framrycker I./Pz.Rgt.35 över Tscherikow, II./S.R.12 övertar flankskyddet i trakten av Lobtschanka och Pz.A.A.7 och K.34 skyddar flanken mellan Kritschew och Tscherikow. Under dagen avvärjs flera sovjetiska försök att gå över Ssosh från söder och det sovjetiska artilleriet beskjuter vägen Propoisk – Kritschew under hela dagen.

Divisionens uppfattning är att fienden viker i östlig riktning, men är aggressiv i divisionens södra flank längs Ssosh. Kårchefen beordrar därför kl. 13.30 att framryckning inte får ske längre än till floden Sosnowka ~15 km öster om Ssosh⁷⁶. I en skriftlig divisionsorder kl. 16.30 beordras det förstärkta S.R.33 att ta broarna över Sosnowka och bedriva spaning längs vägarna öster om floden. Även flankskyddet längs Ssosh regleras i ordern⁷⁷.

Kl. 17.15 är bron över Ssosh färdig och kl. 19.00 börjar övergången av floden. Kort därefter beordrar kåren att framryckningen skall avbrytas.

⁷⁶ T-315 195 502, 4.PzDiv, Ia KTB

⁷⁷ T-315 193 589-590, 4.PzDiv, Ia, Anlage 2b zum KTB. Befehle und Meldungen

Kl. 21.45 ger XXIV.A.K. order att fortsätta framryckningen ur brohuvudet endast på särskild order. Brohuvudet och vägen mellan Pronja och Kritschew skall hållas. Skälet för den avbrutna framryckningen är att sovjetiska styrkor hotar vägen Pronja – Kritschew både från norr och söder. Divisionens södra flank är vid detta tillfälle utsträckt över ~50 km längs Ssosh.

Underhållsläget vid divisionen har ytterligare försämrats. Endast 3½ ”Verbrauchsats”⁷⁸ drivmedel finns vid truppen och artilleriet har brist på 1260 granater.

Läget vid fienden, underhållsläget och divisionens långa utsträckta gruppering gör att beslutet att avbryta framryckningen tas.

4.3.3 Analys av skede 2

Även under detta skede uppvisar divisionen, och även kåren, inslag av nödvändig flexibilitet.

Under den 14.7 agerar divisionen i två olika riktningar. Divisionschefen kan därför inte leda verksamheten vid hela divisionen vilket innebär att självständiga uppgifter måste ges till de underställda.

Syftet med att ta övergångarna över Pronja var att underlätta framryckningen på sikt. Hotet att bli av med broarna över Pronja torde också ha bidragit till att sänka tempot i den sovjetiska OODA-loopen. Divisionen var medveten om att brohuvudet var hotat både i norr och söder och att det kunde bli, eller var, fråga om en kapplöpning mot broarna över Pronja. För att kunna ta broarna krävdes tempo och därför använde man inledningsvis det snabbaste förband som stod till förfogande d.v.s. spaningsbataljonen Pz.A.A.7.

Uppgiftsställningen till bataljonen att ”ta bron så fort det går” och Stridsgrupp Eberbachs framryckning efter Pz.A.A.7 ställer krav på flexibilitet då det gäller att fatta beslut efterhand på ett läge som man inte känner till och dessutom har små möjligheter att påverka som divisionschef. Eberbachs uppgift var inte att ta

⁷⁸ Verbrauchsats ung. Förbrukningssats. En Verbrauchsats för ett förband var anpassad för att kunna förflytta förbandet 100 km, men p.g.a. de dåliga vägarna och de slitna fordonen räckte de endast till 35-50 km.

Propoisk eller broarna utan enbart att ”stöta fram mot Propoisk”. Händelseutvecklingen fick utvisa vilken uppgift som var lämplig med hänsyn till läget, vilket också skedde då Eberbach fick uppgiften att understödja Pz.A.A.7, men inte ta ”stora förluster” i stridsvagnar. Eberbach var naturligtvis medveten om vikten av att ta och hålla broarna och gavs därför själv friheten att bedöma när priset för broarna blev för högt.

När kårchefen efterhand fick klart för sig vad som var möjligt anpassades uppgiften till det rådande läget. Det går inte att urskilja av källmaterialet om uppgiften beslutades på kår- eller divisionsnivå. Någon samverkan måste ha skett eftersom Eberbach inte rapporterade till XXIV.A.K., och kårstaben uppenbarligen kände till läget vid stridsgruppen.

Ett exempel på flexibilitet är då den tillfälliga stridsgruppen Lüttwitz (Kdr. S.R.12) bildas för att hålla och säkra Propoisk. Stridsgruppen ändrar kontinuerligt sammansättning och uppgift efterhand som förband tillförs och senare blir avlösta. Syftet med XXIV.A.K.:s strid hålls hela tiden framför ögonen av alla, vilket innebär att behovet av ledning och samordning nedgår.

På morgonen den 16 juli har divisionen uppgift att spana mot Udogo, skydda flank och hålla Propoisk. När det framgår att sovjetiska styrkor viker i östlig riktning erhålls ny uppgift att fortsätta framryckningen. För att lyckas med kårchefens avsikt är tempot av största vikt. Tempot kan hållas högt inte bara genom stridsgruppens indelning, utan också genom att stridsgruppen, när så är möjligt, går runt motstånd när det möts innan Kritschew har nåtts.

Även vid detta tillfälle visar Heinrich Eberbach att han har förstått syftet med uppgiften som han har fått. Han håller det höga tempo som krävs för att lösa uppgiften och visar flexibilitet genom att inte ta strid med ”fel” motståndare. Eberbachs stridsgrupp tar istället striden vid Kritschew och det efterföljande S.R.33 får ta striden bakom Eberbach.

Den tillfälligt sammansatta gruppen av artilleriförband (tre lätta och åtta tunga batterier) som under den 17 juli var underställd Stridsgrupp Eberbach vittnar om en hög utbildningsståndpunkt, väl inövade rutiner och erfaren personal i förbanden. Detta är förutsättningar för att kunna använda artilleriförband av den storleken och sammansättningen på ett sådant sätt som skedde. Artillerigruppen

leddes av Kdr. A.R.103 och genomförde samtidigt och utan förberedelser både artilleribekämpning och understöd av anfallsrörelsen. Det inbyggda tempot och flexibiliteten var förutsättningar för att stridsgruppen skulle kunna utnyttja artilleriet på det sättet.

Som tidigare har nämnts så är handlingsberedskap och handlingsfrihet två viktiga begrepp när flexibilitet skall definieras och analyseras. När Kdr. Pz.Rgt.35 på morgonen den 16 juli frågar om teknisk tjänst kan bedrivas med hänsyn till beredskapsnivån ställs divisionschefen inför dilemmat att avsäga sig handlingsfriheten med regementet på kort sikt om han svarar ja på frågan. Om han däremot svarar nej på frågan så riskerar han att avsäga sig handlingsfriheten på lång sikt genom att stridsvagnarna helt enkelt inte håller hur länge som helst utan att vårdas. Svaret som blev att teknisk tjänst skall genomföras med bibehållen beredskap är omöjligt att tolka i efterhand. Att på ett meningsfullt sätt bedriva teknisk tjänst under bibehållen stridsberedskap är inte möjligt, och det är heller inte möjligt att ur källmaterialet utläsa vad som egentligen skedde vid regementet när svaret hade kommit. Det torde dock ha funnits en viss frustration både på regementsnivå och på divisionsnivå när frågan var aktuell. Situationen löste sig så att ena bataljonen fick marschorder och den andra bataljonen fick fortsätta att bedriva teknisk tjänst. ”Kompromissen” innebar att divisionschefen säkerställde en viss grad av handlingsfrihet både på kort och lång sikt, och dessutom innebar det att stridsgruppen med II./Pz.Rgt.35 kunde hålla det så viktiga tempot i sin framryckning.

4.4 Skede 3 – Hotet i ryggen

4.4.1 Utgångsläge och order

På morgonen den 19 juli var, som tidigare nämnts, 4.Pz.Div. utsträckt längs en sträcka på ~50 km. Detta påpekade divisionen för XXIV.A.K. under kvällen den 18 juli, och menade också att det innebar att divisionen inte hade mycket kraft

att anfalla med ur brohuvudet i Kritschew⁷⁹. I öster var Stridsgrupp Eberbach under framryckning och S.R.33, tillsammans med II./A.R.103, hade kl. 10.50 påbörjat övergång till den östra sidan av Ssosh. Skyddet av den södra flanken löste Pz.A.A.7 och K.34 mellan Tscherikow och Kritschew och S.R.12(-) mellan Propoisk och Tscherikow. Pz.Rgt.35 stod med en bataljon i trakten av Kritschew och en i trakten av Tscherikow.

I skogsterrängen nordost om Propoisk bedömde XXIV.A.K att det stod en division mellan 3. och 4.Pz.Div. Söder om vägen Propoisk – Kritschew var de sovjetiska styrkorna aktiva och försökte på flera platser att komma över floden. Upprepade anfall från sydväst mot Propoisk avväjdes av 10.I.D.(mot.) och det sovjetiska artilleriet var mycket aktivt och hade bland annat skjutit sönder bron över Udogo i Tscherikow. Telefonförbindelsen till XXIV.A.K. var bruten, vilket försvårade sambandet.

Ordern till divisionen var att bedriva aggressiv spaning med pionjärer längs vägen mot Roslawl⁸⁰. Syftet med kårens strid var att hålla brohuvudena över Ssosh för den planerade fortsatta framryckningen, och att hålla fienden innesluten mellan 3. och 4. Pz.Div.

4.4.2 Händelseförlopp

19 juli 1941

Kl. 10.00 får 3.Pz.Div. order att avdela styrkor för att avlösa delar av 4.Pz.Div. i brohuvudet i Kritschew. Avsikten med åtgärden är att de avlösta delarna ur 4.Pz.Div. skall kunna sättas in för att säkra vägen Propoisk – Kritschew som hotas av sovjetiska anfall. 4.Pz.Div. meddelar till XXIV.A.K. att avlösning inte kan ske före kl. 16.00 och föreslår istället att 3.Pz.Div avdelar en bataljon till Lobtschanka-avsnittet och en för att säkra vägen Udogo – Kritschew.

⁷⁹ T-315 195 506, 4.PzDiv, Ia KTB

⁸⁰ Neumann, s 225

Kl. 10.45 meddelar 3.Pz.Div att de har tagit en sovjetisk anfallsorder som säger att ett anfall kommer att äga rum under dagen för att skära av de tyska styrkorna öster om Ssosh⁸¹.

Kl. 13.30 orienterar XXIV.A.K. över radio om ett sovjetiskt anfall från nordost mot Propoisk. Ett kompani ur S.R.12 och ett batteri ur II./A.R.103 får uppgift att rensa skogen norr om vägen.

Under eftermiddagen är telefonledningen till XXIV.A.K. återställd och kåren meddelar kl. 14.55 att ett sovjetiskt anfall mot Propoisk från sydväst har avvärjts och att artillerield har legat mot bron över Pronja både från sydost och nordost under förmiddagen. All egen trafik över bron är inställd.

Kåren meddelar också att 3.Pz.Div har fått uppgift att avdela styrkor för att understödja 4.Pz.Div i brohuvudet. På fråga från XXIV.A.K om brohuvudet över Ssosh bör överges svarar divisionen nej.

Kl. 15.00, då fordonen ur S.R.33 och II./A.R.103, har gått över Ssosh påbörjas brytning av bron för att spränga fördämningen och senare förstärka bron till 16 tons bärighet. Detta innebär att ingen trafik över Ssosh kan förekomma under ombyggnaden.

Kl. 15.30 tvingas divisionen att avdela ytterligare ett kompani ur S.R.12 och ett batteri ur A.R.103 för att driva iväg fientliga styrkor vid Lobtschanka. Ytterligare sovjetiska försök att gå över Ssosh från söder avvärjs under dagen av S.R.12. Läget är ansträngt längs divisionens södra flank under hela dagen.

Kl. 16.49, då telefonförbindelsen återigen är bruten, kommer order till divisionen över radio:

”Gespannte Lage an Brücke Propoisk macht beschleunigtes Eingreifen stärkerer Kräfte 4.Panz. erforderlich”⁸²“

⁸¹ T-315 200 1343, 4.Pz.Div, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

⁸² T-315 196 432, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

”Spänt läge vid bron i Propoisk gör ett skyndsamt ingripande av starka krafter ur 4.Pz.Div erforderligt” (Förf. övers.)

Kl. 17.35 får därför Kdr. Pz.Rgt.35 order att framrycka i sydvästlig riktning med I./35 till nordöstra brofästet över Pronja och därifrån säkra i nordostlig riktning mot de fientliga styrkorna i skogen. I./35 påbörjar förflyttningen kl. 19.00⁸³.

Vid Lobtschanka är Pi.Btl.45 ur XXIV.A.K. insatt för att bygga bro, och bataljonen underställs S.R.12 kl. 19.25 med uppgift att säkra i västlig riktning vid Lobtschanka.

Under tiden har Pz.Pi.79 rivit bron över Ssosh i Kritschew. Kl. 16.00 har spaningen inte uppfattat några tecken på anfall mot brohuvudet som man hade befarat, men kl. 17.35 påbörjas sovjetiska anfall från ost och sydost. Anfallen avbryts vid mörkrets inbrott efter hårda strider.

Under det sovjetiska anfallet kommer ett nytt meddelande och order från XXIV.A.K.:

”Nordostwärts Propoisk starker Feind. Kehrtmarsch. Übernahme Brückenkopf durch 3.Pz.Div. Abmarsch der Teile aus Brückenkopf erst nach Übergabe 3.Pz.Div. Eile geboten“⁸⁴.

Under rådande omständigheter, utan broförbindelse bakåt och S.R.33 bundet i strid, så är naturligtvis inte ordern möjlig att verkställa. Divisionen föreslår istället att 3.Pz.Div omgrupperar Pz.Rgt.6 (3.Pz.Div) över Tscherikow mot Propoisk.

Under eftermiddagen har de sovjetiska anfallen från sydväst mot Propoisk fortsatt, och till slut lyckats bryta igenom de tyska linjerna. Kl. 20.25 kommer meddelande från XXIV.A.K. med ny order till 4.Pz.Div.:

⁸³ Neumann, s 226

⁸⁴ T-315 196 432, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

“Nordost om Propoisk stark fiende. Helt om. Övertagande av brohuvud genom 3.Pz.Div. Avmarsch med delar ur brohuvudet först efter överlämning till 3.Pz.Div. Brådska påbjudes”. (Förf. övers.)

” Zwischen I.K.D. und 10.I.D. mot. Feinddurchbruch mit Panzern nach Norden. Propoisk erbitterte Kämpfe. Brücke zerstört. Gesamte Pz.Div. ohne Rücksicht auf bisherigen Auftrag in ununterbrochenem Marsch an 10.I.D.(mot.) heran⁸⁵.“

Inte heller denna gång har divisionen någon möjlighet att lösa den förelagda uppgiften. Svaret från divisionen blir:

”Verst. S.R.33 hart kämpfend im Brückenkopf. Brücke nicht vor 4.00 Uhr benutzbar. Zwischen Kritschew und Udogo nur drei Kradsch.Kpn. . Ablösung dieser durch 3.Pz.Div nicht vor Tagesanbruch. Alles übrige einschl. Pi.45 nach Westen⁸⁶.“

Under kvällen har I./Pz.Rgt.35 och II./S.R.12 understödda av I./A.R.103 slagit sig fram till Propoisk och upprättat förbindelse med 10.I.D.(mot.). Detta blir dock inte känt vid divisionsstaben omedelbart.⁸⁷(Se bild 7)

I divisionens krigsdagbok noteras kl. 24.00 att:

”Russe ist tätig. Feindmeldungen kommen von allen Seiten. Überall muss Löscher gestopft werden.... An die Aufgabe des mühsam errungenen Brückenkopfes Kritschew wird von der Div. nicht gedacht, obwohl die Entwicklung in dem Propoisker Wald erhebliche Sorge macht⁸⁸.“

⁸⁵ T-315 196 432, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

⁸⁶ Mellan I.K.D.(1.Kavalleridivisionen, förf. anm.) och 10.I.D.mot. fientligt genombrott med stridsvagnar mot norr. Bron förstörd. Hela pansardivisionen utan hänsyn till nuvarande uppgift i oavbruten marsch mot 10.I.D.(mot.)” (Förf. övers.)

⁸⁶ T-315 196 432, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

⁸⁷ S.R.33(+) under hårda strider i brohuvudet. Bron inte användbar före kl. 04.00. Mellan Kritschew och Udogo endast tre motorcykelkompanier. Avlösning av dessa genom 3.Pz.Div ej före gryningen. Allt övrigt inkl. Pi.45 mot väst”. (Förf. övers.)

⁸⁷ Neumann, s 227

⁸⁸ T-315 195 508, 4.PzDiv, Ia, KTB

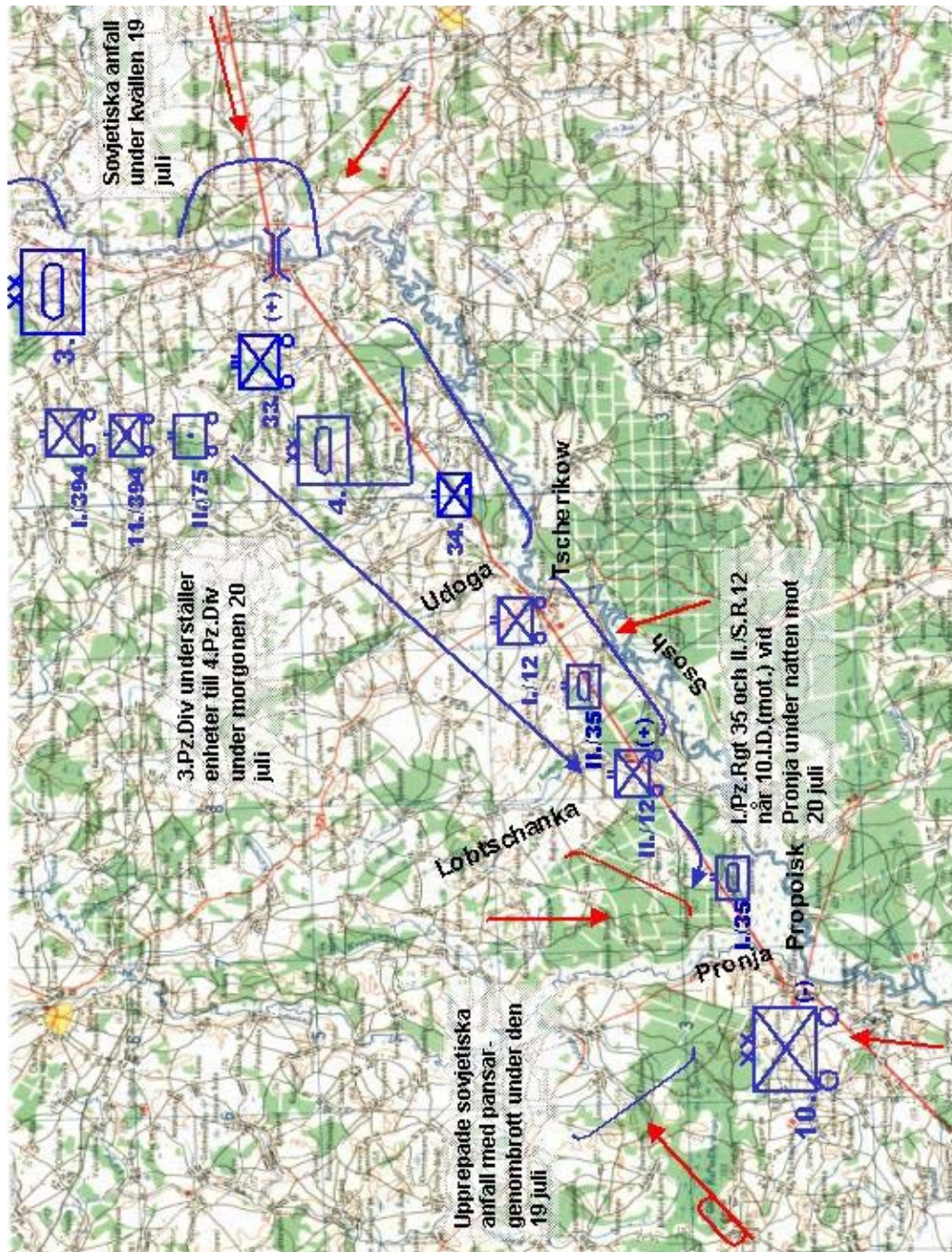
⁸⁸ Ryssen är aktiv. Fienderapporter kommer från alla håll. Överallt måste hål stoppas...På uppgivandet av det mödosamt erövrade brohuvudet i Kritschew funderas inte, även om utvecklingen i Propoiskskogen utgör ett avsevärt bekymmer”. (Förf. övers.)

Bild 7:

Bilden visar 4.Pz.Div gruppering och rörelser under senare delen av den 19 juli och natten mot den 20 juli 1941.

S.R.33 avvärjer sovjetiska anfall öster om Ssosh där Pz.Pi.79 bygger om bron under kvällen/natten.

Delar av S.R.12 med I./Pz.Rgt.35 anfaller i västlig riktning under natten mot 20 juli och når 10.I.D.(mot.) vid Pronja

20 juli 1941

Under natten ger divisionen order till S.R.12 att rensa skogen norr om vägen. Regimentet är underställt II./S.R.12, I./A.R.103 (utom ett batteri) och Pi.Btl.45. Regimentet underställs utöver det I./S.R.394, 11. (InfGesch)/S.R.394 samt II./A.R.75 ur 3.Pz.Div. Kl. 07.20 når de första delarna ur 3.Pz.Div fram till S.R.12 och anfall påbörjas kl. 10.30 under närvaro av divisionschefen. Divisionschefen låter även II./Pz.Rgt.35 gruppera längs vägen bakom anfallet⁸⁹.

Under förmiddagen slår sig S.R.12 fram i nordlig riktning, och fienden viker. Enligt planen vänder då regimentet i sydvästlig riktning och fortsätter anfallet. Vid byn Alexandrowka tränger de sovjetiska trupperna flera gånger in mellan S.R.12 och I./S.R.394, och når vägen Propoisk – Kritschew varvid Pz.Rgt.35 måste återta vägen.⁹⁰

Söder om Tscherikow försöker sovjetiska styrkor flera gånger tränga över Ssosh, och artillerielden mot Udogabron kan trots tysk ljudmätspaning och artilleribekämpning inte förhindras.

I brohuvudet vid Kritschew förlöper dagen lugnt, med undantag av ett antal sovjetiska flyganfall. Bron över Ssosh är färdigställd med 16 tons bärighet kl. 04.00.

Vid divisionsstaben är de sovjetiska trupperna aktiva, och staben hamnar i strid under eftermiddagen. Ett hundratal ryssar bryter genom i sydlig riktning.

XXIV.A.K. överväger under eftermiddagen att låta 3.Pz.Div. överta brohuvudet över Ssosh för att kunna förstärka skyddet av vägen Propoisk – Kritschew, men efter personlig påverkan av Kdr. 4.Pz.Div, beslutas istället att 3.Pz.Div underställer ytterligare en skyttebataljon och en stridsvagnsbataljon till 4.Pz.Div.

⁸⁹ Neumann,, s 228

⁹⁰ Neumann, s 228

21 juli 1941

Kl. 02.59 får divisionen meddelande över radio från XXIV.A.K.:

”Feindeinbruch bei 10.I.D.(mot.). 4.P.D. übernimmt sofort Sicherung Propoisker Brücken. Panzer bereithalten zum Gegenstoß über Propoisker Brücken. Verbindung mit 10.I.D.(mot.) aufnehmen!”⁹¹

Ett nytt meddelande inträffar kl. 03.40:

”Einbruch Propoisk. 3.Pz.Div. Befehl über Kräfte in Brückenkopf Kritschew und Rollbahn bis Udogo einschl. 4.Pz.Div. bereit zum Vorstoß Propoisk. Führungsstaffel Korps über Pronjabrücken nach Lobtschankabrücke. Dorthin Stb 4.Pz.Div.!”⁹²

Ytterligare ett meddelande kommer kl. 04.15 som lyder:

”Durch Vorstoß längs Rollbahn über Pronjabrücken Verbindung mit 10.I.D.(mot.) herstellen. Korpsstaffel an Pronjabrücken in Empfang nehmen!”⁹³

Det som föranleder dessa tre meddelanden är att sovjetiska styrkor bryter genom 10.I.D.(mot.) linjer sydväst om Propoisk och hotar att skära av kårens förbindelser bakåt mot Dnjepr. De främre delarna ur kårstaben, som varit grupperad i

⁹¹ T-315 196 475, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

“Fiendegenombrott vid 10.I.D.(mot.). 4.Pz.Div. övertar snarast säkringen av Propoiskbroarna. Stridsvagnar hålls beredda för motstöt över Propoiskbroarna. Upprätta förbindelse med 10.I.D.(mot.)!” (Förf. övers.)

⁹² T-315 196 475, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

Genombrott vid Propoisk. 3.Pz.Div. (övertar) befälet över styrkorna i brohuvudet vid Kritschew och vägen till och med Udogo. 4.Pz.Div. beredd utföra framstöt mot Propoisk. Kårens ledningsplats (omgrupperar) över Pronjabroarna till Lobtschankabron. Staben 4.Pz.Div. dit!“ (Förf. övers)

⁹³ T-315 196 475, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

“Upprätta förbindelse med 10.I.D.(mot.) genom framstöt längs vägen över Pronjabroarna. Möt (delar ur) kårstaben vid Pronjabroarna!” (Förf. övers.)

trakten av Propoisk är på väg framåt mot 4.Pz.Div för att undgå att bli inringad eller bekämpad. Kårchefen vill att 4.Pz.Div skall överta skyddet av förbindelserna över Pronja, och inser samtidigt att divisionen har svårt att göra det och på samma gång leda striderna i brohuvudet över Ssosh i Kritschew. 3.Pz.Div beordras därför att överta befälet över alla styrkor i Kritschew.

Följaktligen så får Pz.Rgt.35 ny uppgift kl. 04.25:

*Verbindungsaufnahme mit 10.I.D.(mot.) durch Vorstoß
Pronjabrücke eilig. Dort auch Korpsstab in Empfang nehmen!*⁹⁴

På morgonen lyckas sovjetiska trupper bryta genom de tyska linjerna mellan I./S.R.394(3.Pz.Div.) och II./S.R.12 och ta sig över vägen i sydlig riktning. Pz.Rgt.35 återställer läget, men blir indraget i strid i skog och förlorar sex stridsvagnar genom ”Molotovcocktails”.

Divisionen meddelar kåren att det bedöms inte möjligt att framgruppera delar ur kårstaben, med hänsyn till det fientliga trycket.

Kl. 06.00 anländer I./S.R.3 (3.Pz.Div.) till Lobtschanka och underställs Kdr. S.R.394, tillsammans med I./S.R.394. Terrängen norr om vägen genomsöks i samverkan med Pz.Rgt.35.⁹⁵ Striderna längs vägen fortsätter under förmiddagen. Kl. 10.40 är vägen i sin helhet åter i tyska händer och samtidigt övertar I./S.R.12 skyddet av broarna över Pronja.

Kl. 12.25 rapporterar divisionen till XXIV.A.K.:

*”Zwischen Lukganowka und Alexandrowka gehört Rollbahn mal
uns, mal den Russen. Rollende starke Feindangriffe jedesmal unter
starken Feindverlusten zurückschlagen.”*⁹⁶

⁹⁴ T-315 196 446, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

“Öppnande av förbindelse med 10.I.D.(mot.) genom framstöt över Pronjabron brådskar. Möt även kårstaben där!” (Förf. övers.)

⁹⁵ Neumann, s 229

⁹⁶ T-315 196 476, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

Kdr. Pz.Rgt.35, Heinrich Eberbach, föreslår för divisionen att man skall öppna vägen för de sovjetiska styrkorna, så att de kan dra sig söderut över Ssosh. Alternativet är att fortsätta ta förluster i en strid där vinsten inte är särskilt hög, och samtidigt riskera att både ta förluster och tappa brohuvudet i Kritschew. Divisionen överväger förslaget och skickar kl. 13.55 följande meddelande till XXIV.A.K.:

*”Vorschlag: Rollbahn von Lukijanowka bis 6 km westl. davon ab sofort bis morgen früh für Feinddurchmarsch nach Süden freigeben, nur durch Art.Feuer stören. Wir verkämpfen uns sonst. Starke personelle und materielle Verluste“.*⁹⁷

Svaret från kåren kommer kl. 15.15:

*”Mit Vorschlag Funkspruch 13.55 einverstanden.“*⁹⁸

Kl. 19.00 öppnar divisionen vägen längs en sträcka på ungefär 7 km för att låta de sovjetiska trupperna komma över vägen i sydlig riktning. Ett stort antal fångar tas och en stor mängd materiel förstörs, eller erövrar.

I trakten av Tscherikow är det under dagen förhållandevis lugnt, med undantag av ett sovjetiskt försök att gå över Ssosh och ihållande artillerield mot bron över Udogo och Tscherikow.

”Mellan Lukjanowka och Alexandrowka tillhör vägen ibland oss, ibland ryssarna. Rullande (återkommande, ihållande) starka fiendliga anfall slås tillbaka under stora fiendeförluster varje gång.” (Förf. övers.)

⁹⁷ T-315 196 476, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

„Förslag: Vägen från Lukijanowka till 6 km väster därom frigges (öppnas) från snarast till i morgon bitti för fiendlig genommarsch, störs endast med artillerield. Annars kämpar vi sönder oss själva. (Vi har) Stora personella och materiella förluster.” (Förf. övers.)

⁹⁸ T-315 196 476, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle.

”Vi är införstådda med förslaget enligt meddelande kl. 13.55” (Förf. övers.)

Pz.Rgt.35 rapporterar under dagen följande stridsvagnsläge vid regementet:⁹⁹

	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>	<i>Bef.</i>	
<i>einsatzbereit</i> ¹⁰⁰	20	16	6	2	(44)
<i>nicht einsatzbereit</i> ¹⁰¹	13	62	11	3	(89)
<i>darán Inst.</i> ¹⁰²	13	27	6	3	(49)
<i>in nächster Zeit</i> <i>nicht inst.setzungs-</i> <i>fähig wegen Ersatz-</i> <i>teilmangel</i> ¹⁰³		-	35	5	-
<i>Totalausfall</i> ¹⁰⁴ (40)	11	27	3	1	(42)

Stridsvärdet hos Pz.Rgt.35, och 4.Pz.Div, är alltså starkt begränsat. Möjligheterna att öka stridsvärdet är beroende av tid för teknisk tjänst och tillgången till reservdelar. Stridsvagnarna utgör också en viktig del av divisionen för att kunna hålla ett högt tempo.

En tillräcklig försörjning av förnödenheter den normala underhållsvägen förväntas inte längre kunna ske. 85 ton infanteri- och artilleriammunition hämtas under dagen vid 3.Pz.Div, eftersom divisionens egna underhållsvägar är avskurna.¹⁰⁵

22 juli 1941

Natten förlöper lugnt och S.R.12 rapporterar att stora sovjetiska styrkor rör sig över vägen i sydlig riktning. Kl. 07.30 påbörjar Pz.Rgt.35 stängandet av vägen och når kl. 09.20 II./S.R.12 vid Pronja. Terrängen på ömse sidor om vägen genomsöks, och kl. 12.30 är vägen fortfarande inte säkert i tyska händer. Intrycket på tysk sida är att det finns kvar små sovjetiska styrkor norr om vägen.

⁹⁹ Siffrorna överensstämmer inte helt med vad divisionen har angett 22 juni 1941, eller med siffrorna i Jentz bok. Förändringar kan ha skett i antalet stridsvagnar, det kan vara en omedveten felräkning, eller så kan stridsvagnar ha blandats vid 3. och 4.Pz.Div:s verkstadskompanier vid räkningen. Oavsett vad anledningen är så är bristen i överensstämmelse dock så liten att den i sammanhanget är försumbar i praktiken.

¹⁰⁰ ”insatsberedda” (Förf. övers.)

¹⁰¹ “inte insatsberedda” (Förf. övers.)

¹⁰² “därav under reparation” (Förf. övers.)

¹⁰³ “ inom den närmsta tiden inte reparerbara på grund av reservdelsbrist” (Förf. övers.)

¹⁰⁴ “ Totalförlust” (Förf. övers.)

¹⁰⁵ Neumann, s 230

Kl. 11.25 är, för första gången på tre dygn, telefonledningen till XXIV.A.K. åter reparerad. Kåren meddelar att XIII.A.K. är under framryckning, och avser att anfalla i sydlig riktning på ömse sidor om Pronja med början tidigt den 23 juli. Öster om Pronja har 34.I.D. vägen Propoisk – Tsherikow som första anfallsmål.

Eftermiddagen förlöper i övrigt lugnt vid divisionen. Under kvällen rapporterar divisionen, i en översikt över det egna läget, att en 3 dagars viloperiod är önskvärd, och för Pz.Rgt.35 omedelbart nödvändig.¹⁰⁶

23 juli 1941

Dagen förlöper utan allvarligare stridshandlingar. Ny underhållsväg rekognosceras och 34.I.D. påbörjar anfallet från nordlig riktning.

24 juli 1941

Under förmiddagen 24 juli når 34.I.D. vägen Propoisk – Tscherikow. Avlösta delar ur 4.Pz.Div dras ur stridsområdet och delarna ur 3.Pz.Div återgår.

4.4.3 Analys av skede 3

Även under detta, i huvudsak defensiva, skede visar divisionen att flexibilitet och tempo är avgörande för att lyckas.

De växlande underställningsförhållandena visar på att både divisions- och kårstaberna inte är främmande för att sätta samman tillfälliga förband. Speciellt då förbanden har ”blandats”, och 3.Pz.Div tar befälet över styrkorna i Kritschew och 4.Pz.Div tar befälet över styrkorna vid Pronja. Detta torde ha underlättat ledningen av verksamheten på båda platserna. Det faktum att båda divisionerna hade stridsvagns- och mekaniserade enheter gjorde att de hade tillräckligt manövertempo för att hinna fram till den plats där de behövdes. Förhållandet visar alltså på en blandning av flexibilitet och tempo som utnyttjades i så hög grad

¹⁰⁶ T-315 195 512, 4.Pz.Div, Ia KTB

som förhållandena tillät. Denna flexibilitet uppvisas på alla nivåer, vilket följande citat visar:

”Am 21. Juli durchkämmen erneut Rgts.Kradsch.-Zug, Rgts.Pi.-Zug und Teile des II.BtIs die Waldstücke...”¹⁰⁷

Am 18. Juli scheidet unsere 1.(gp.) Kp. aus dem Unterstellungsverhältnis bei S.R.33 und marschirt gegen 18.00 Uhr nach Pohlady (am Ssosh, 6 km südwestlich Kritschew). Hier löst sie die 3./Pz.A.A.7 ab. Unserer 1. (gp.) Kp. sind unterstellt: le. I.G.-Zug der 5.(schw.) Pz.A.A.7, eine Battr. Neb.53 und eine Battr. A.R.69.”¹⁰⁸

I det studerade materialet finns ett flertal ytterligare exempel på likartade förhållanden.

Det är svårt att se ett system i alla de underställanden och skapande av tillfälligt sammansatta enheter som framgår av det studerade materialet. Det tycks vara så att den som hinner med, har rätt materiella och/eller personella förutsättningar eller rent av befinner sig på rätt plats från början kan få en uppgift att delta i något som definitivt inte är förberett, under en chef som man normalt inte lyder under.

Det är förmodligen så att det inte alltid var de bäst lämpade enheterna som fick de för tillfället viktigaste uppgifterna, men tidsfaktorn torde ha varit avgörande i många fall. Uppgiften att spana torde inte ha tillhört det mest prioriterade utbildningsavsnitten för Pz.Pi.79. Trots det ges uppgiften ”*kampfkräftige Aufklärung mit Pionieren vortreiben!*¹⁰⁹” från XXIV.A.K på morgonen 19 juli.

¹⁰⁷ Schaub, s 75. “Den 21 juli kammar återigen Reg.-mcplutonen, Reg.-piplutonen och delar av II.Bat genom skogspartiet”....(Förf. övers.)

¹⁰⁸ Schaub, s 75. “Den 18 juli utgår vårt 1.(bepansrade) komp ur underställningsförhållandet vid S.R.33. och marscherar kl. 18.00 till Pohlady (vid Ssosh, 6 km sydväst Kritschew). Här avlöser de 3./Pz.A.A.7. Vårt 1. (bepansrade) komp är underställt: 1. Inf.kan.-plut ur 5.(tung) komp/Pz.A.A.7, ett batt. ur Neb.53 (Salvpjäser, förf. anm) och ett batt. ur A.R.69.” (Förf. övers.)

¹⁰⁹ Neumann, s 226.

“Driv stridskraftig spaning med pionjärer framåt!” (Förf. övers.) Stridskraftig i betydelsen aggressiv, stridsfäig motsv. (Förf. anm.)

Även under defensiv strid är det viktigt med reserver. Under striderna vid Pronja den 20 juli erhåller divisionen handlingsfrihet med de delar som tillförs från 3.Pz.Div, och sätter in dessa för anfall omedelbart. För att kunna uppträda flexibelt säkerställer divisionschefen att en ny anfallsreserv skapas, och ger order att II./Pz.Rgt.35 skall omgruppera i riktning mot Pronja. Här befinner sig också divisionschefen under anfallet, vilket torde vara ett tecken på verksamhetens betydelse. Stridsvagnsbataljonen, med sin rörlighet, kan vara divisionsreserv och ges beredduppgifter både mot Pronja, Lobtschanka och mot Tscherikow. Genom detta förhållningssätt kan de tyska styrkorna hela tiden vara lokalt överlägsna trots att de totalt är styrkeunderlägsna. Det flexibla uppträdandet möjliggör att man kan vara offensiv, och ta initiativ, även under defensiv strid.

Under hela skedet blandas förbandsdelar med varandra på alla nivåer. När divisionen inte längre har handlingsfrihet att uppträda flexibelt med några förband, så lyfts flexibiliteten till kårnivå. Kåren avdelar förband ur andra delar av kåren för att stötta 4.Pz.Div. Detta skedde också på förslag underifrån, där man hade en bättre överblick över läget i detalj. Uppenbarligen spelade det heller ingen roll vem förnödenheter var avsedd för. Om det krävdes en omfördelning mellan divisioner, och det var möjligt att genomföra, så gjordes det vilket exemplet 19 juli visar.

Divisionschefen tar en medveten risk vid övergången av Ssosh då den befintliga förbindelsen enbart bär 8 ton. Uppenbarligen prioriteras det kortsiktiga tempot högt när man väljer att snabbt gå över Ssosh då man har tillfälle. Alternativet vore att vänta till man hade en förbindelse med högre bärighet, för att få över tyngre materiel och kunna hålla högre tempo på sikt. Under den tid som den nya bron färdigställs saknar huvuddelen av S.R.33 all handlingsfrihet, då man står med ryggen mot Ssosh och inte kan föra över sina fordon om det skulle behövas.

Kårens avsikt att se till att så få sovjetiska förband som möjligt kunde undkomma över Ssosh var det viktigaste att uppnå i detta skedet. Då den inneslutna fienden försöker att ta sig söderut över vägen hårdnar striderna alltmer i det av-

snittet. Detta sker samtidigt som det sovjetiska trycket mot Propoisk ökar alltmör, och XXIV.A.K. samtliga förband är indragna i strider över ett stort geografiskt område. I det läget föreslår Heinrich Eberbach att kåren skall ”öppna vägen” för de sovjetiska styrkorna för att släpps dom söderut. Alternativet, enligt Eberbach, är att strida tills stridsvärdet sjunker under en rimlig nivå. Efter 80 minuter kommer svar från kåren som gillar förslaget.

Detta är ett ytterligare exempel på att välja rätt strid. Den möjliga vinsten i striden runt Pronja var betydligt mindre än vad förlusten i brohuvudet i Kritschew på längre sikt kunde ha blivit. Därför blev valet att avstå från striden i söder, för att med möjlighet till framgång kunna fortsätta striden i norr.

4.5 Slutsatser

Min uppfattning är att flexibiliteten och tempot hade en avgörande betydelse för de tyska framgångarna under inledningen av fälttåget mot Sovjetunionen. Divisionen visar vid ett flertal tillfällen prov på flexibilitet, både vad avser uppgiftsställningar, indelning och förmågan att kunna uppfatta ett nytt läge och handla efter de nya förutsättningarna.

Flexibilitet handlar, enligt min uppfattning, dock inte enbart om ovanstående. Det handlar också om att ha en förmåga att förstå när inte den överordnades ursprungliga plan gäller längre. Detta påtalas också i ”Truppenführung”, som tidigare nämnts. (se sid 16).

Det kan vara sådana tillfällen som när Feldwebel Gabriel med sin pluton tar den fjärde bron över Pronja. Då handlar det om att gripa tillfället i flykten, även om det inte ingick i planen. Det var, får man förmoda, inte planerat att den fjärde bron skulle tas kuppärtat av en ensam pluton.

Det kan också vara sådana tillfällen som när Oberst Eberbach byter riktning med sin stridsgrupp för att utföra ett motanfall, eller när divisionen ”släpper ut” fienden ur den inneslutning som han är fångad i. Det är alltså tillfällen när den ursprungliga planen frångås och anpassas till rådande läge. Som framgår av de exempel som jag har valt så är detta möjligt i både offensiv och defensiv riktning, för att vinna en framgång eller för att undvika en motgång.

Det handlar egentligen om att förändra ambitionen, eller avsikten, med den egna striden. Naturligtvis så hinner man inte alltid rapportera till chefen i förväg, eller fråga chefen om vad man skall göra. Det vore att gå stick i stäv med den då gällande ledningsfilosofin. Intrycket att den underställde chefen, med den bästa detaljkunskapen om situationen, avgör vad som är bäst för tillfället är genomgående genom hela händelseförloppet. Den överordnade visar flexibilitet genom att förändra planen, eller ordern, efter den situation som han får rapporterad till sig från den underställde.

Det var uppenbarligen känt på alla nivåer att det fanns en ständig osäkerhet avseende situationen. Att detta var det normala var redan känt. Därmed var man också tvungen att lära sig att verka med osäkerheterna. Det torde inte ha varit någon nackdel att ha deltagit i de två tidigare fälttågen när man kom till fälttåget mot Sovjetunionen. Med de tidigare erfarenheterna i ryggen så behövde man inte ägna tid åt att lära sig det som man redan visste, d.v.s. att bristen på fullständig kontroll var en naturlig del av stridens förlopp.

Ett axplock av meddelanden visar att det var långt ifrån fullständig kontroll på situationen överallt:

- 110750 4.Schtz.Brig till 4.Pz.Div:
*Wer führt Art. im Brückenkopf?*¹¹⁰
- 111710 S.R.12 till 4.Pz.Div:
*Wo Gef.Stand?*¹¹¹
- 121630 4.Pz.Div till Div.Kdr:
*S.R.12 hat Befehl von Div.Kdr und Brig.Kdr. Welcher gilt?*¹¹²
- 130620 4.Pz.Div till S.R.12:
*Wo vorderste Teile?*¹¹³

¹¹⁰ T-315 200 311, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

“Vem leder artilleriet i brohuvudet?” (Förf. övers.)

¹¹¹ T-315 200 286, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

”Var är stabsplatsen?” (Förf. övers.)

¹¹² T-315 200 392, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

”S.R.12 har order från Divchef och Brigchef. Vilken gäller?” (Förf. övers.)

- 141300 4.Pz.Div till Pz.A.A.7:
*Wie Lage? Wo sind Ihr?*¹¹⁴
- 150315 4.Pz.Div till Pz.Rgt.35:
*Ist Gefechtstross I bei Euch?*¹¹⁵
- 152312 S.R.33 till 4.Pz.Div:
*Sind I. und II./S.R.33 Korpsreserve?*¹¹⁶
- 192100 4.Pz.Div till S.R.12:
*Dringend Meldung wo vorderste Teile kämpfen!*¹¹⁷
- 202134 Div.Kdr till 4.Pz.Div:
*Was ist los?*¹¹⁸

Frågorna visar att det var oklarheter som rådde i båda riktningar. Cheferna hade inte alltid kontroll på sina underställda, och de underställda hade inte alltid kontroll på vilka order som hade givits och vad som egentligen gällde. De ger också en bild åt uttrycket ”att lära sig att acceptera och fungera under kaos”. Med denna bild som bakgrund får jag en förståelse för att man på alla nivåer tvingades att jobba med en hög grad av flexibilitet. Det var naturligtvis inte så att tyskarna önskade sig brist på kontroll, bara för att de hade lärt sig att acceptera det. Ett sätt att minska bristen på kontroll var att hela tiden rapportera och orientera, vilket nästa axplock av meddelanden visar:

- 100930 Kriegsflugplatz till 4.Pz.Div:
*Artl.Flieger startet 0930. Bitte mithören.*¹¹⁹

¹¹³ T-315 200 765, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

”Var är de främsta delarna?” (Förf. övers.)

¹¹⁴ T-315 200 828, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

“Hur är situationen? Var finns ni?” (Förf. övers.)

¹¹⁵ T-315 200 935, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

“Är stridstross I hos er?” (Förf. övers.)

¹¹⁶ T-315 200 913, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

“Är I. och II./S.R.33 kårreserv?” (Förf. övers.)

¹¹⁷ T-315 196 425, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle

“Anmäl snarast var de främsta delarna strider!” (Förf. övers.)

¹¹⁸ T-315 196 475, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle

“Vad händer?” (Förf. övers.)

¹¹⁹ T-315 200 249, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen

“Art.flygare startar 0930. Ber om medhörning.” (Förf. övers.)

- 112020 Pz.A.A.7 till 4.Pz.Div:
*Standort unverändert. Nichts neues.*¹²⁰
- 120350 S.R.33 till 4.Pz.Div, 4.Schtz.Brig:
*II./S.R.33 angetreten.*¹²¹
- 131415 4.Schtz.Brig. till 4.Pz.Div:
*Gefechtstand 4.Schtz.Brig f 285,9 l 6,7.*¹²²
- 161815 Div.Kdr. till 4.Pz.Div:
*Div.Kdr. mit Führer Pz.Pi.79 vofahren nach D 75,0 l 3,0 um Feindeindruck zu haben.*¹²³
- 181645 A.R.103 till 4.Pz.Div:
*I./A.R.103 mit S.R.12 im Raume.*¹²⁴

Hela tiden rapporterar de underställda var dom är, vad dom ser och vad dom gör. Avsikten är självfallet att ge chefen/stabsplatsen underlag för beslut. Rapporteringen sker oregelbundet vilket talar för att en rutin, eller stående order, för detta förfarande tycks ha funnits. Ett stående inslag i rapporteringen är divisionschefens meddelanden om var han för tillfället befinner sig och vart han är på väg. Detta ger cheferna större möjligheter att verka flexibelt.

Enligt min uppfattning så utnyttjade tyskarna sitt högre tempo på olika sätt under der studerade perioden. Sammansättningen av Stridsgrupp Eberbach var ingen slump, utan ett genomtänkt drag av divisionschefen. Det fanns vid denna tidpunkt enbart ett skytte- och ett pionjärkompani med pansrade halvbandvagnar. Dessa två kompanier var regelmässigt de skytte- och pionjärkompanier som samarbetade med Pz.Rgt.35. Anledningen var naturligtvis att de andra kompanierna inte hade möjlighet att följa med stridsvagnarnas tempo med sina lastbilar.

¹²⁰ T-315 200 326, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen
"Position oförändrad. Inget nytt." (Förf. övers.)

¹²¹ T-315 200 496, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen
"II./S.R.33 har anträtt marschen." (Förf. övers.)

¹²² T-315 200 747, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen
"Stabsplats 4.Schtz.Brig f 285,9 l 6,7." (Förf. övers.)

¹²³ T-315 200 1058, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen
"Div.Kdr med Chefen Pz.Pi.79har åkt fram till D 75,0 l 3,0 för att få intryck av fienden ." (Förf. övers.)

¹²⁴ T-315 200 1301, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Meldungen
"I./A.R.103 med S.R.12 i området." (Förf. övers.)

Vanan vid de bägge kompanierna att samverka med stridsvagnsförband torde ha ökat efterhand, vilket ytterligare skulle kunna öka tempot.

Stridsgruppen får de uppgifter som kräver de snabbaste förbanden. Den inledande uppgiften mot Pronjabroarna ges till Pz.A.A.7 och Stridsgrupp Eberbach. Även uppgiften mot broarna i Kritschew, där tidsfaktorn var mycket väsentlig, ges till Stridsgrupp Eberbach. Vid detta tillfälle framrycker S.R.33 bakom de främsta delarna ur Pz.Rgt.35, men 1./S.R.12 och delar ur K.34 följer stridsvagnsförbandet. Detta eftersom de har möjlighet att följa med i tempot, och ge stridsvagnarna det infanteristiska skyddet dom behövde för att lösa uppgiften. Eberbach förstod mycket väl hur viktigt det var att nå broarna i Kritschew snabbt, vilket han visade genom att undvika all strid längs vägen dit, och låta det efterföljande infanteriet rensa upp längs vägen.

Min uppfattning är att flexibiliteten och tempot var avgörande för de tyska framgångarna. Tyskarna hade insett betydelsen av en ledningsfilosofi som innebar ett flexibelt uppträdande på alla nivåer. De hade också insett vilka svårigheter som den valda ledningsfilosofin kunde medföra, och skapat rutiner, eller vidtagit åtgärder, för att minimera friktionerna. De utnyttjade flexibiliteten på ett sätt som inte hade varit möjligt om det inte hade funnits ett stort mått av förtroende i båda riktningarna. Att lita på en underställd chefs omdöme och bedömning av en situation, och handla och fatta beslut efter den bedömningen är inte alltid självklart för överordnade. Här torde personkännedomen och de gemensamma erfarenheterna från tidigare fälttåg spelat en stor roll.

Min uppfattning är också att tyskarna tillämpade samma flexibilitet under offensiv som under defensiv strid. Man utnyttjade också de snabbare förbanden på ett sätt som medförde att det inbyggda tempot utnyttjades till fullo såväl under offensiv som under defensiv strid.

5 Diskussion

Min uppfattning är, som jag tidigare har nämnt, att ledningsfilosofin skapade förutsättningar för de framgångar som tyskarna inledningsvis hade. Underställda förband gavs möjlighet, och förväntades, att handla självständigt och ta initiativ inom ramen för den förelagda uppgiften. Den möjligheten kunde de ges eftersom det förutsattes att de hade kunskap om chefens avsikt med sin stridsplan. Därmed vann tyskarna också de fördelar i tempo som detta medförde.

Hemligheten bakom framgångarna tycks vara att det inte fanns någon hemlighet. Om inte chefen vet vad som händer så måste han som är på plats veta det. Därmed måste han också ta de beslut som situationen kräver. I de tyska förbanden fanns dessutom inbyggt tillräckligt med tempo för att hinna göra det före motståndaren. Sett ur denna aspekt är det lätt att tycka att det är sunt förnuft, men när motståndaren tillämpade en mer rigid ledningsfilosofi visar sig fördelarna med ledningsfilosofin mycket tydligt.

En fråga som uppenbarar sig när man studerar ledningsfilosofin i ett historiskt perspektiv är om det som vi idag kallar för "Auftragstaktik" enbart var en utveckling av den tidigare "Weisungsführung" som tyskarna tillämpade under Första Världskriget. Den ökning av tempot i striden som motoriseringen och mekaniseringen medgav, kombinerat med dåtidens sambandsutrustning kan ha framtvingat en ledningsfilosofi som gjorde att en hög grad av självständighet hos de underställda förbanden krävdes. Vi känner till att tyskarna övade i (för den tiden) stora motoriserade förband under mellankrigstiden, med attrapper som stridsvagnar men med samma eller likartade uppgifter. Det skulle kunna vara så att man drog erfarenheten att det inte gick att leda verksamheten från ett ställe med den ökningen i tempo och de större ytor som motoriseringen och mekaniseringen medförde och därför tvingades man till att ge de underställda en högre grad av självständighet.

Vid flera tillfällen under den studerade tidsperioden för 4.Pz.Div strid i olika riktningar, på stora avstånd och med högt tempo. Det torde ha varit mycket svårt för divisionschefen/staben att leda striden överallt. Dåtidens radioutrustning

med begränsad räckvidd kan inte ha räckt till för att ge divisionschefen möjlighet att leda all strid. Frågan är vad som är höna och vad som är ägg.

Ett dilemma som uppstår när man ger underställda en hög grad av självständighet är att de kan fatta beslut, och ta initiativ, som inte gynnar chefs stridsplan. Att förstå chefs stridsplan är en sak, men att kunna verka fullt ut enligt planen är lite annorlunda. Det kräver att man även har samma information som chefen har. Om man inte har det så kan man, i missriktad ambition, göra saker som direkt missgynnar uppfyllandet av chefs avsikt. Därför måste ledningsfilosofin innebära att chefen ibland lägger begränsningar på underställda. Här följer ytterligare ett axplock av meddelanden:

- 101025 4.Pz.Div till S.R.12:
*Zunächst nicht über Bach ost und südostw. y 512 l 1 nach Osten vorgehen.*¹²⁵
- 130455 4.Pz.Div till Pz.Rgt.35:
*Unter keinen Umständen antreten.*¹²⁶
- 160255 4.Pz.Div till Pz.Rgt.35:
*Gruppe Eberbach nicht weiter nach Osten antreten. Div.Befehl abwarten.*¹²⁷
- 181919 4.Pz.Div till S.R.33, A.R.103:
*Nicht weiter vorgehen. Abwarten schriftl. Befehl.*¹²⁸

Ovanstående är exempel på tillfällen då divisionschefen har känt sig föranledd att lägga begränsningar på de underställda, eftersom han är medveten om att de kan ta initiativ som han inte känner till. Det är också exempel på tillfällen då chefen har haft mer information än de underställda, vilket naturligtvis är det som gör att han tvingas lägga begränsningarna.

¹²⁵ T-315 196 191, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle
"Framryck tills vidare inte över bäcken öst och sydöst om y 512 l 1 i ostlig riktning." (Förf. övers.)

¹²⁶ T-315 196 251, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle
"Framryck inte under några omständigheter." (Förf. övers.)

¹²⁷ T-315 196 332, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle
"Grupp Eberbach gå inte längre i ostlig riktning. Invänta divisionsorder." (Förf. övers.)

¹²⁸ T-315 196 332, 4.PzDiv, Ia, KTB, Anlage c /Befehle
"Framryck inte vidare. Invänta skriftlig order" (Förf. övers.)

Om chefen lägger begränsningar för ofta, och utan att de underställda förstår syftet så kan det få bakslag genom att självständigheten och initiativkraften, som rätt utnyttjad är så värdefull, kan nedgå eller försvinna. Därför är det viktigt att chefen inte ger för många eller för snäva begränsningar och att han alltid förklarar varför begränsningarna läggs. Detta kan dock ske i efterhand, om inte tid eller möjlighet ges direkt.

Om man skulle dra slutsatsen av ovanstående resonemang att underställda alltid skall ha samma information som chefen för att kunna tillämpa ledningsfilosofin på rätt sätt, så medför det konsekvenser på alla ledningsnivåer. Då måste det vara samma kvalitet och utbildningsnivå på alla chefer oavsett på vilken nivå dom verkar, vilket naturligtvis är en orimlig tanke. Därför måste balansgången mellan att tillåta självständighet och att lägga begränsningar hos de underställda fortsätta.

Chefen måste också göra en bedömning av hur mycket information en underställd behöver, och kan hantera. Bearbetad information i rätt mängd vid rätt tillfälle gynnar tillämpandet av ledningsfilosofin. Det är också möjligt att chefen i sin informationsiver skickar för mycket information, vilket kan få direkt motsatt effekt mot den önskade. Ett avvägnings- och prioriteringsproblem är alltså för chefen att avgöra vilken information, hur mycket information och i vilken form som de underställda skall ha informationen.

I våra svenska reglementen och förslag till doktriner framgår att vi skall leda med uppdragstaktik, i alla situationer. Frågan är om vi verkligen lever upp till detta idag. En slutövning som förbereds minutiöst där alla order är kända i förväg och framryckningsstråken är snitslade när övningen börjar, kan inte påstås gynna självständigheten på låg nivå. Man kan hävda att det är nödvändigt för att begränsa markskador, tidsbrist eller vad som helst men skälen är i detta avseende ointressanta. Det viktiga är att chefer på alla nivåer tillåts att sätta sig in i den högre chefens tankar, fatta egna beslut, eventuellt göra misstag och lära av dom.

Det är, som tidigare nämnts, viktigt att förstå högre chefs avsikt med vad som sker för att kunna sätta in sig själv och sitt förband så att man bäst gynnar lösandet av chefens plan. När en regementschef inför en ASSÖ säger att uppgifterna som hans spelade förband har tilldelats under övningen inte överensstämmer med hur han vill saluföra förbandet så visar det på en del uppenbara brister. Det är samma brister som avslöjas när chefer på brigadnivå fäller uttalanden som:

-Varför får han anfälla när jag måste skydda flank? Bristerna som avslöjas är avsaknad av förståelse för den högre chefens avsikt, ansvarstagande inom ramen för uppgiften och lojalitet mot uppgiften och chefen. Detta är alla saker som krävs för att man skall kunna säga att man har en fungerande uppdragstaktik. Det är dock inte det som avspeglas. Det är en stor skillnad mellan att vara självständig och fatta egna beslut och att undvika att ta sitt ansvar för att lösa högre chefs avsikt med uppgiften. En intressant fråga är hur en försvarsmakt skall skapa ett internt klimat som gynnar och uppmuntrar de kvalitéer som krävs för att uppdragstaktik med full förståelse, ansvarstagande och lojalitet skall fungera på bästa sätt. En stor skillnad mellan dagens Sverige och 40-talets Tyskland är politikernas förmåga/vilja att hålla isär de olika ledningsnivåerna. I dagens Sverige blandas nivåerna när man tar arbetsmarknadspolitiska hänsyn vid förbandsnedläggningar m.m. I 40-talets Tyskland härskade von Seeckts "Überparteilichkeit"¹²⁹, vilket innebar att huvuddelen av officerskåren ansåg att de själva och deras yrkeskår stod vid sidan av, och över politiken. Detta torde ha varit en faktor som gjorde att dåtidens tyska officerskår gav ett mycket professionellt intryck på taktisk och operativ nivå, men saknade strategisk insikt och förståelse. För dagens svenska försvarsmakt kan det innebära att om man inte upplever att man "tillåts" bli ledd med uppdragstaktik, så leder man inte själv med det. Detta kan ske medvetet eller omedvetet. Det blir viktigare att ta "politiska" hänsyn och framhålla det egna förbandet, eller truppslaget än att tillämpa den ledningsfilosofi som vi säger att vi använder.

Ovanstående problem och frågeställningar skulle kunna utgöra underlag för nya uppsatser på C-nivå, eller att göra liknande studier med hjälp av ryskt material.

¹²⁹ Cooper, s 9

6 Sammanfattning

Min slutsats efter att ha studerat händelseförloppet och analyserat det är att flexibiliteten och tempot hos de tyska styrkorna hade en avgörande betydelse och gjorde att tyskarna hade framgång i striderna.

Det är genomgående så att man ger och tar uppgifter, sätter samman förband och tar initiativ som man för tillfället bäst bedömer gynnar chefens avsikt. Ledningsfilosofin som man använder ger underställda möjlighet att agera, vilket ställer stora krav på flexibla chefer och förband. Det ställer också krav på att alla underställda har klart för sig vad chefen vill uppnå, vilket visar sig vid ett flertal tillfällen att så är fallet.

Grunden till denna ledningsfilosofi var grundlagd i Tyskland redan före Andra världskriget, bland annat genom att officerare på alla nivåer tilläts att framföra kritik till överordnade och att ha avvikande synpunkter i debattartiklar. (Jmf Sverige 2002!) På det sättet kunde synpunkter och förslag underifrån beaktas och bemötas på ett konstruktivt sätt. Vid flera tillfällen under det studerade händelseförloppet kommer förslag på lösning från en lägre nivå, som sedan högre nivåer anammar och ger order om. Detta visar återigen på det faktum att chefens avsikt hade trängt ner till de underställda, som hade förmågan att sätta sig in i tankarna och föreslå hur chefens avsikt bäst skulle uppnås. Det visar också på en stor flexibilitet hos cheferna, som litar på sina underställda, och förändrar uppgiftsställningarna efterhand som läget utvecklas.

De tyska förbanden som studerats i denna uppsats var väl övade och huvuddelen av cheferna kände varandra sedan två tidigare fälttåg. De fakta att man var väl övad, hade erfarenhet sedan tidigare och visste att man kunde lita på varandra var också förutsättningar för att kunna tillämpa den valda ledningsfilosofin på det sätt som dom gjorde. Det ömsesidiga förtroende som krävs för en fungerande uppdragstaktik fanns ända ner till lägsta nivå, vilket bland annat följande från 19 juli 1941 visar på ett tydligt sätt:

„Keiner weiß, wer von wem eingeschlossen ist! Diese Tatsache beunruhigt uns nicht weiter. Wir sind sorglos wie Kinder und voll Vertrauen, daß die „Oben“ es schon wieder ins Lot bringen werden.“¹³⁰

Utan detta förtroende i båda riktningar hade det inte gått att tillämpa uppdrags-taktiken på det sätt som gjordes.

Ledningsfilosofin var också en av anledningarna till att tyskarna kunde hålla det höga tempo som också var en grund för framgångarna. Genom ledningsfilosofin kunde man komma snabbare genom OODA-loopen, och i vissa fall även ”kortsluta” divisionens genom att lägre nivåer inte alltid var beroende av att divisionen skulle komma igenom sin OODA-loop. Stridsgrupperna hade en egen OODA-loop som kunde verka oberoende av, istället för att vänta på, divisionschefens när det krävdes.

Sättet att skapa stridsgrupper var även det ett uttryck för flexibilitet och här kan man också se vikten av att hålla tempo. Stridsgrupp Eberbach hade de snabbaste enheterna underställda för de uppgifter där tempot var viktigast. På detta sätt kunde man agera snabbt och på så sätt ställa de sovjetiska cheferna inför fullbordade faktum, eller om man så vill, vara snabbare genom OODA-loopen. Det är som tidigare nämnts inte bara beslutsprocessen som måste vara snabb, utan också de åtgärder som man vidtar efter beslutet är fattat.

Min uppfattning är att det inte går att se någon skillnad i de taktiska principerna under offensiv och defensiv strid. Flexibilitet och tempo var två viktiga grundpelare i den tyska taktiken, oavsett vilken uppgift som förbanden ställdes inför.

¹³⁰ Schaub, s 74.

“Ingen vet vem som är innesluten av vem. Detta faktum oroar oss inte mer. Vi är sorglösa som barn och fulla av förtroende att ”dom där uppe” säkert kommer att ordna det.” (Förf. övers.)

Källförteckning

Publicerade källor

- Condell, B och Zabecki, D.T. (2001), *On the German art of war: Truppenführung*. London; Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Cooper, M. (1978), *The German Army 1933-1945*. Chelsea; Scarborough House
- Corum, J.S.(1992), *The roots of Blitzkrieg:Hans von Seeckt and German military reform*. Kansas;University Press of Kansas
- Creveld, M. van. (1982), *Fighting Power*. Connecticut;Greenwood Press
- Egidius, H. (2000), *Termlexikon i psykologi, pedagogik och psykoterapi*. Lund; Studentlitteratur
- Ejvegård, R. (1993, 1996), *Vetenskaplig metod*. Lund; Studentlitteratur
- Bengtsson, A.& Mattsson, P. (Red.). (2000), *Manöverkrigföring – metod eller tanke?* Stockholm; Försvarshögskolan
- Guderian, H. (1952), *Panzer Leader*. New York; Dutton.
- Jentz, T.L. (1998), *Die deutsche Panzertruppe 1933-1942, Band 1*. Wölfersheim-Berstadt; Podzun-Pallas Verlag.
- Lind, W.S. (1985), *Maneuver Warfare Handbook*. Colorado;Westview Press
- Neumann, J. (1989), *Die 4.Panzerdivision 1938-1943, Bericht und Betrachtung zu zwei Blitzfeldzügen und zwei Jahren Krieg in Rußland*. Bonn; Selbstverlag des Verfassers
- Schaub, O.(1957) *Aus der Geschichte Panzer-Grenadier-Regiment 12 (SR.12)* Bergisch-Gladbach; Selbstverlag des Traditionsverbandes
- Schäufler, H. (1983), *So lebten und so starben sie*. Bamberg; Kameradschaft ehem. Panzer-Regiment 35 e. V.
- Tessin, G. (1973), *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945. Band 2:Die Landstreitkräfte 1-5*. Osnabrück; Biblio Verlag
- Der Chef der Heeresleitung. (1936) *Heeresdienstvorschrift 300/1. Truppenführung*. Berlin; Verlag von E.S.Mittler & Sohn

Opublicerade källor

Högkvarteret. (2001) *Remiss; Militärstrategisk doktrin, Bilaga 1 till 19400:74754*. Stockholm;Försvarsmakten

National Archives of the United States, Washington, D.C. (NARS):

T-315 192

T-315 193

T-315 195

T-315 196

T-315 200

T-314 715

Bilaga 1. Abstract

Hagman, T. 2002. *Med 4.PzDiv genom Stalinlinjen*. Stockholm, Försvarshögskolan.

This essay is a case study of the German 4.Panzerdivision in the initial period of the 1941 Soviet Union campaign during the two weeks from July 10 to July 23.

The purpose of the essay is to define the most important criteria which led to the initial German successes.

I have tried to illustrate in what way the flexibility in the German command philosophy and the German ability to uphold a higher tempo than their opponent were decisive factors. I have also tried to point out any noticeable differences in these principles during offensive and defensive combat.

In the conclusion there is discussion regarding what effects experiences from the study can have on the Swedish Armed Forces of today. Finally, some suggestions for further research on this subject are suggested.

Bilaga 2. Organisation 4.Panzerdivision

2.1 PanzerRegiment 35

Antalet pansardivisioner ökade efter fälttåget i Väst i snabbare takt än tillverkningen av stridsvagnar. Det innebar att antalet stridsvagnskompanier sjönk i förhållande till antalet skytte(infanteri-) kompanier i pansardivisionerna. En materiell förbättring av PzRgt. 35 kom när 4. och 8. kompanierna tillfördes. Alla Pz I och huvuddelen av Pz III med 3,7 cm kanon utgick, varvid Pz III med 5 cm kanon och Pz IV tillfördes. Pz III och Pz IV förstärktes med tilläggs pansar.

22/6 1941 bestod PzRgt. 35 av:

44 Pz II (2cm kanon)

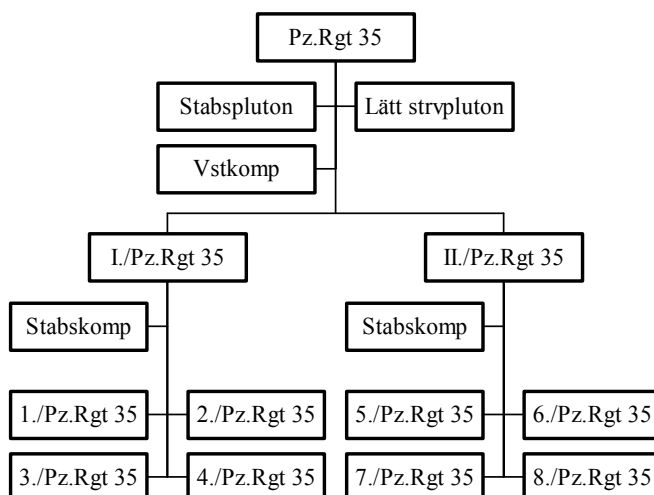
105 Pz III (3,7 och 5cm kanon L/42)

20 Pz IV (7,5 cm kanon L/28)

8 Pzbefehlswagen

Σ 177 stridsvagnar¹³¹

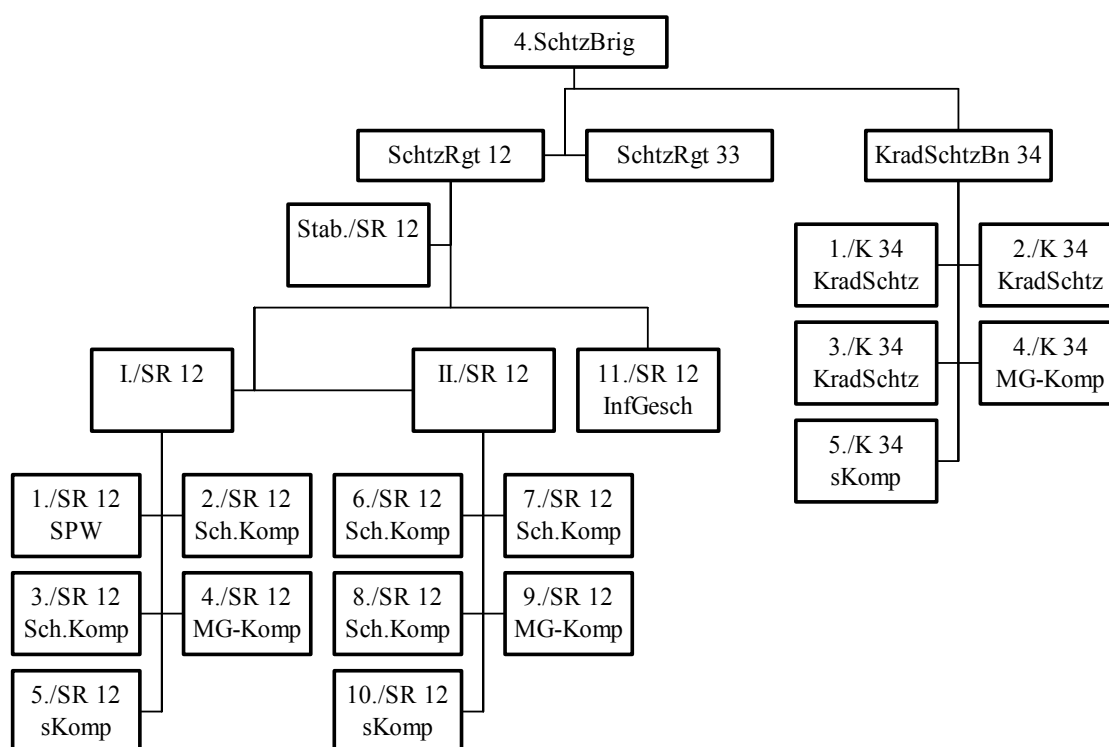
Regementet var organiserat med en stabspluton, en lätt strvpluton och ett verkstadskompani i regementsledningen. Båda bataljonerna var identiska med ett stabskompani samt tre lätta och ett medeltungt kompani (PzIV i 4. och 8.).

¹³¹ Jentz, s 190

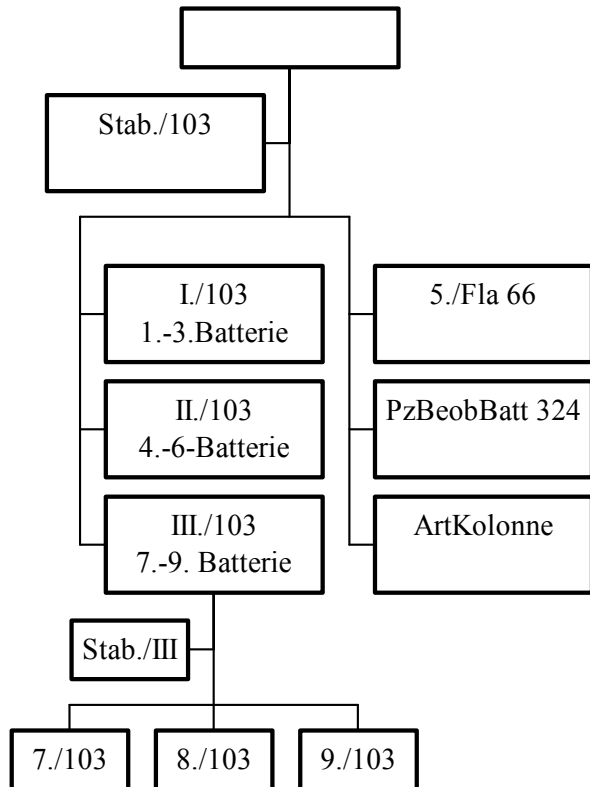
2.2 4.SchützenBrigade

Inför fälttåget i väst utökades infanteridelarna av 4.PzDiv med II. och III./IR 33. Tillsammans med SR.12 bildade dessa båda regementen 4. SchützenBrigade. III./IR 5 tillfördes och organiserades som mcbataljon (KradSchützenBataillon 34). Regimentets stabskompani innehöll stabs-, pionjär- och motorcykelpluton. Samtliga fem bataljoner bestod av 1.-3., resp. 6.-8. skyttekompaniet transporterat på lastbil eller motorcykel. Undantaget var 1./SR 12 som utrustades med 14 st SPW (SchützenPanzerWagen) SdKfz 251, varav de tre plutonchefsvagnarna utrustades med en 3,7cm PaK 35/36. 4. och 9. kompaniet var kulsprutekompanier, och 5. och 10. kompanierna var tunga kompanier bestående av en 7,5cm InfanterieGeschützpluton, en 3,7cm pansarvärnspluton och en pionjärpluton. 11. kompaniet var ett InfanterieGeschützkompani med 2 st 15cm och 4 st 7,5cm infanterikanoner.

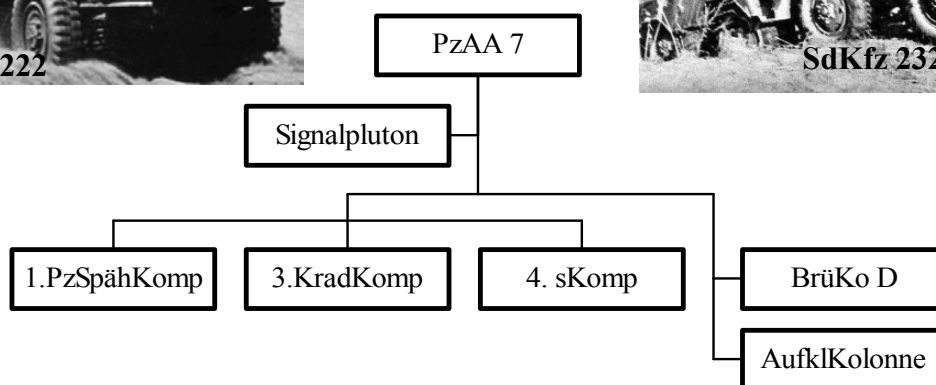
2.3 Artillerieregiment 103(mot.)

Regementets stabsbatteri bestod av en stabs-, en väder- (för fastställande av s.k. utomballistiskt underlag) och en tryckeripluton (för färdigställande av kartor och skjutunderlag). Bataljonernas stabsbatterier bestod av en stabs- och en mätpluton. 1.-6. batteriet var utrustat med 10,5cm leichte FeldHaubitze 18 med skottvidd på ~10700 m. 7. batteriet var utrustat med 10cm schwere Kanone 18 med skottvidd på ~19000 m. 8. och 9. batteriet var utrustade med 15cm schwere FeldHaubitze 18 vars skottvidd var ~13300 m. Samtliga pjäser drogs av en SdKfz 6 (5-tons halvbandvagn), och alla batterier innehöll fyra pjäser. I AR 103 ingick också 5.komp/FlaKAbteilung 66, som var utrustat med 10 st 2cm lvkul-sprutor och 2 st 2cm fyrlingspjäser på en SdKfz 10 (1-tons halvbandvagn). PanzerBeobachtungsBatterie 324 med ljud- och ljusmätutrustning för spaning och eldledning tillfördes, och regementet erhöll 12 st PzII som eldledningsvagnar. Underhållstransporterna, vilka tidvis omöjliggjordes av vägarnas dåliga tillstånd, sköttes inom regementet av en ArtillerieKolonne med 48 tons transportkapacitet på standardlastbil.

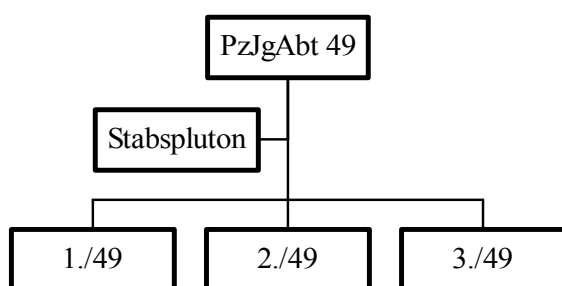

2.4 PanzerAufklärungsAbteilung 7

Pz.A.A.7 bestod av ett hjulgående pansarspanningskompani med 35 lätta och tunga spaningsbilar, ett motorcykel-kompani (2.komp gick till 17.PzDiv efter fälttåget i väst) och ett tungt kompani organiserat som de tunga kompanierna på skyttebataljonerna. En Brückenkolonne D medförde brommateriel och en lätt Aufklärungskolonnen svarade för de tunga transporterna.

2.5 PanzerJägerAbteilung (mot.) 49

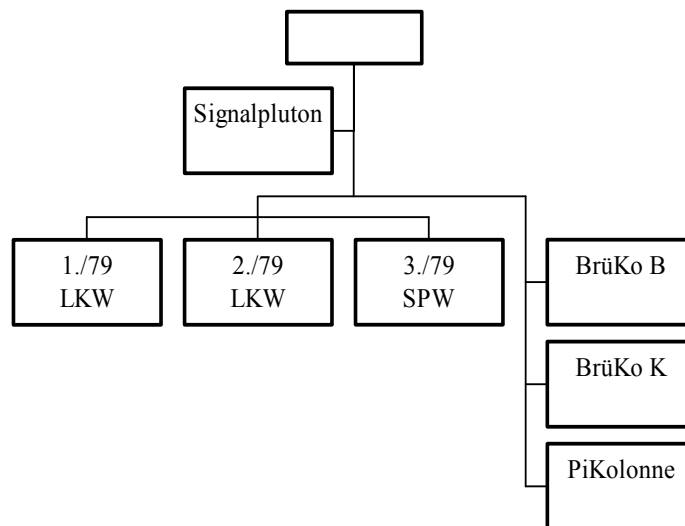

PzJgAbt (mot.) 49 bestod av en signalpluton och tre identiska kompanier med tre plutoner i varje. Två av plutonerna var utrustade med fyra st 3,7cm PaK 35/36 som redan under fälttåget i väst visade sig vara för klen. En pluton med tre st 5cm PaK 38 tillfördes därför till varje kompani. Bataljonen var fullt motoriserad vid Unternehmen Barbarossa's inledning.

2.6 PanzerPionierBataillon 79

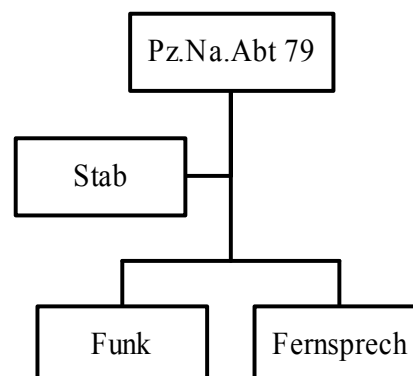
PzPiBtl 79 bestod av en signalpluton och tre pionjärkompanier. 1. och 2. kompanierna var lastbilsburna, medan 3. kompaniet utrustats med SdKfz 251 (jfr bilaga 12.2) och tio st Pz I Ladungsleger. Två BrückenKolonnen med bromträng och ingick i bataljonen, liksom en lätt PiKolonne med minor, taggtråd, spräng- och tändmedel m.m.

2.7 PanzerNachrichtenAbteilung 79

Den normala uppgiften för bataljonen var att upprätthålla sambandet mellan divisionsstab och underställda enheter, samt med sidoordnade förband. Sambandet mellan kår och division var normalt en uppgift för kåren.

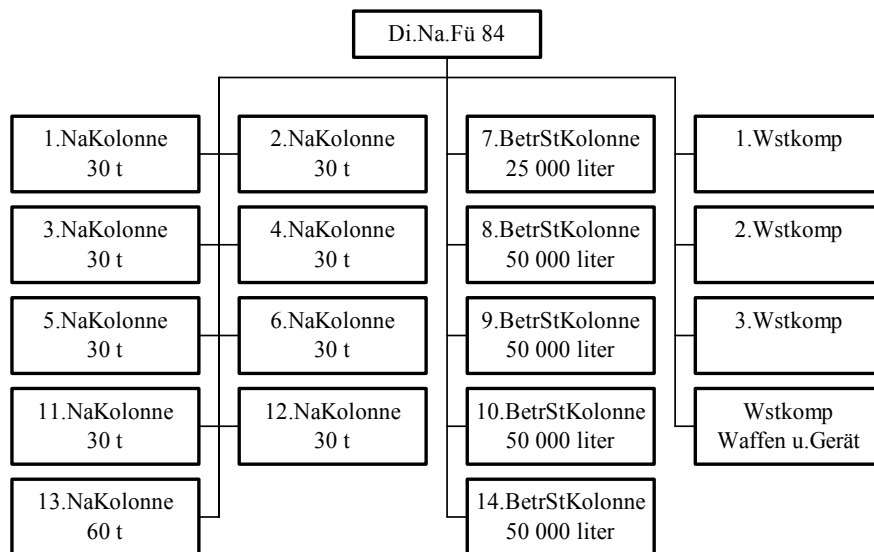
Bataljonen bestod av ett radio- (Funk)kompani och ett telefon- (Fernsprech)kompani. Delar ur båda kompanierna fördelades normalt på divisionsstab och, i förekommande fall, pansarbrigadstab.

2.8 DivisionsNachschubFührer 84

Underhållsförbandet vid divisionen bestod av 9 kompanier för underhållstransporter, 5 drivmedelskompanier och 4 verkstadskompanier varav ett för vapen och annan utrustning. Fordonsparken bestod till stor del av erövrade franska standardlastbilar av ett stort antal varierande typer, vilket medförde omfattande reservdelsproblem.

En ”Kolonne” upprättade vanligtvis ett ammunitions-, drivmedels- eller annat utlämningsställe för förnödenheter.

2.9 SanitätsDienste 84

Sjukvårdsförbanden vid divisionen bestod av tre sjuktransportplutoner och två sjukvårdskompanier. Ett sjukvårdskompani upprättade en förbandsplats och normalt omgrupperades de båda kompanierna växelvis.

